

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Diplomová práce

**Dopad státního dluhu na životní úroveň obyvatel ve
státech Visegradské čtyřky**

Bc. Darja Fromlová

© 2023 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Darja Fromlová

Veřejná správa a regionální rozvoj – c.v. Litoměřice

Název práce

Dopad státního dluhu na životní úroveň obyvatel ve státech Visegradské čtyřky

Název anglicky

The impact of government debt on the living standards of the population in the Visegrad Group countries

Cíle práce

Cílem diplomové práce je zhodnocení dopadů výše státního dluhu na životní úroveň v zemích Visegradské čtyřky.

Prvním dílčím cílem je zjistit, zda existuje významný statistický vliv výše státního dluhu na životní úroveň ve státech Visegradské čtyřky v letech 2001 – 2021.

Druhým dílčím cílem je porovnání jednotlivých států Visegradské čtyřky z pohledu výše a struktury státního dluhu a přístupu k zadlužení v letech 2001 – 2021.

Posledním dílčím cílem je zhodnocení přístupu zadlužení mezi státy V4 a státy procházející dluhovou krizí v eurozóně.

Metodika

K naplnění prvního dílčího cíle bude třeba sestavit časovou řadu vývoje státního dluhu v zemích V4 a časovou řadu vývoje životní úrovně v zemích V4 v jednotlivých letech. Časové řady budou podrobeny regresní analýze pro zjištění statistického významu vlivu výše státního dluhu na ukazatele životní úrovně. Konkrétní metodou bude lineární jednofaktorová regrese, která je nejčastěji využívanou metodou sloužící k popisu závislosti spojitých proměnných. Popisu závislosti vysvětlované proměnné (HDI, HDP per capita), na jedné vysvětlující proměnné (podíl hrubého dluhu na HDP).

K naplnění druhého dílčího cíle bude využito dat z veřejně dostupných databází. Půjde především o data struktury státních dluhů, států V4, která budou zpracována deskriptivní metodou. Pro názornost budou data prezentována v podobě grafů a výstupy budou komparovány napříč jednotlivými státy se zaměřením na vzájemné odlišnosti. K naplnění třetího cíle bude využito dat z veřejně přístupných databází (OECD, EUROSTAT). Půjde primárně o data, která se týkají výše a struktury státního dluhu států V4 a států, které byly zasaženy dluhovou krizí v rámci Eurozóny. Pomocí nástrojů deskriptivní analýzy budou identifikovány významné odlišnosti a naopak podobné složky v rámci struktury a přístupu ke státnímu dluhu.

Po naplnění těchto tří dílčích cílů dojde k syntéze a vyhodnocení výsledků v závěru práce.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

Státní dluh, životní úroveň, Visegradská čtyřka, struktura státního dluhu, HDP per capita, HDI, dluhová krize, eurozóna, vývoj, vzájemná odlišnost

Doporučené zdroje informací

CZECH, Katarzyna, et al. Shaking stability: COVID-19 impact on the Visegrad Group countries' financial markets. *Sustainability*, 2020, 12.15: 6282.
JEDLIČKA, Jan; KOTIAN, Juraj; MÜNZ, Rainer. Visegrad Four-10 years of EU membership. *Erste Group Research CEE Special Report*, 2014, 23: 1-23.
KISS, L., et al. The economic development of the Visegrad Four in the last 15 years in the European Union. *The Romanian Economic Journal*, 2018, 21.67: 52-62.
LANE, Philip R. The European sovereign debt crisis. *Journal of economic perspectives*, 2012, 26.3: 49-68.
Smrčka, L. AND Arltová, M. Debt in Relation to the Standard of Living Enjoyed by the Population of Developed Countries. *Prague Economic Papers*, 2014, vol. 23, iss. 1, p. 84-107

Předběžný termín obhajoby

2022/23 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 22. 12. 2022

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 22. 2. 2023

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 31. 03. 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci " Dopad státního dluhu na životní úroveň obyvatel ve státech Visegradské čtyřky" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31.03.2023

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala paní doc. Ing. PhDr. Lucii Severové, Ph.D. za její přínosné a odborné konzultace, které přispěly k vyhotovení této práce.

Dopad státního dluhu na životní úroveň obyvatel ve státech Visegradské čtyřky

Abstrakt

Diplomová práce se věnuje problematice státního zadlužení a životní úrovně a zkoumání vzájemného vztahu těchto dvou témat. Cílem práce je zjistit, jaká je závislost životní úrovně na výši státního zadlužení ve státech Visegradské čtyřky. Pro zodpovězení cíle práce je nejprve pomocí regresní analýzy zkoumán dopad vývoje ukazatele podílu vládního dluhu na HDP na vývoj ukazatele HDI v jednotlivých státech. Pro komplexní zhodnocení dané problematiky je dále pomocí metody popisné statistiky provedena komparace jednotlivých států Visegradské čtyřky z hlediska výše a struktury státního zadlužení. Následně je také Visegradská čtyřka v rámci stejných hledisek komparována se skupinou států v eurozóně, které prochází dluhovou krizí. Práce potvrzuje určitou závislost životní úrovně na výši vládního dluhu v případě Maďarska a Polska. U České republiky a Slovenska se tento vztah nepodařilo potvrdit. Jednotlivé státy se odlišují i strukturou státního zadlužení. Přesto že primárním subsektorem, u kterého dochází k zadlužení, je shodně centrální vláda, pokud sledujeme např. strukturu státního zadlužení dle sektoru věřitelů, Maďarsko se od ostatních států odlišuje tím, že mezi významné věřitele patří i maďarské nefinanční soukromé podniky a domácnosti. V evropském srovnání se státům Visegradské čtyřky podařilo oproti státům eurozóny, které prochází dluhovou krizí, i po hospodářské krizi udržet zadlužení na akceptovatelné úrovni. Práce navazuje na dosavadní poznání v rámci problematiky státního zadlužení a zaměřuje se na jeho dopad na životní úroveň ve státech Visegradské skupiny.

Klíčová slova: Státní dluh, životní úroveň, Visegradská čtyřka, struktura státního dluhu, HDP per capita, HDI, dluhová krize, eurozóna, vývoj, vzájemná odlišnost

The impact of government debt on the living standards of the population in the Visegrad Group countries

Abstract

The Master thesis is focused on the issue of state indebtedness and the standard of living and the investigation of the mutual relationship between these two issues. The aim of the work is to find out how the standard of living depends on the amount of the state debt in the Visegrad Group countries. In order to answer the objectives of the work, the impact of the development of the indicator of the share of government debt to GDP on the development of the HDI indicator in individual states is first examined using regression analysis. For a comprehensive evaluation of the issue, a comparison of the individual countries of the Visegrad Group in terms of the amount and structure of state debt is also carried out using the methods of descriptive statistics. Finally, the Visegrad Group is also compared with all the countries in the eurozone that are going through a debt crisis within the same aspects. The work confirms a certain dependence of the standard of living on the amount of government debt in the case of Hungary and Poland. This relationship could not be confirmed in the Czech Republic and Slovakia. Individual states also differ in the structure of state debt. Despite the fact that the primary sub-sector for indebtedness on any given day is the central government, if we follow e.g. the structure of the national debt by the creditor sector, Hungary differs from other countries in that Hungarian non-financial private enterprises and households are also among the significant creditors. In a European comparison, the countries of the Visegrad Group managed to keep their indebtedness at an acceptable level, even after the economic crisis, compared to the countries of the eurozone, which are going through a debt crisis. The work builds on existing knowledge on the issue of state indebtedness and focuses on its impact on the standard of living in the countries of the Visegrad Group.

Keywords: Government debt, living standards, Visegrad Four, structure of government debt, GDP per capita, HDI, debt crisis, Eurozone, development, mutual difference

Obsah

1 Úvod	10
2 Cíl práce a metodika	12
2.1 Cíl práce.....	12
2.2 Metodika.....	12
3 Teoretická východiska	14
3.1 Státní zadlužení	14
3.1.1 Definice státního zadlužení	14
3.1.2 Státní zadlužení v ČR.....	17
3.1.3 Státní zadlužení v EU.....	22
3.2 Životní úroveň obyvatel	26
3.2.1 Definice životní úrovně a kvality života	26
3.2.2 Ukazatele životní úrovně.....	27
3.2.3 Životní úroveň ve státech V4.....	34
4 Analytická část práce.....	37
4.1 Vliv státního dluhu na životní úroveň ve státech V4	37
4.1.1 Analýza vlivu výše státního dluhu na životní úroveň ve státech V4	37
4.1.2 Komparace výše a struktury státního zadlužení mezi jednotlivými státy V4.....	50
4.1.3 Komparace zadlužení mezi státy V4 a státy procházející dluhovou krizí v eurozóně	61
5 Výsledky a diskuse	68
5.1 Zhodnocení 1. části – Problematika státního dluhu	68
5.2 Zhodnocení 2. části – Vhodný ukazatel životní úrovně	69
5.3 Zhodnocení 3. části – Analýza dopadu státního zadlužení na životní úroveň..	70
6 Závěr	73
7 Seznam použitých zdrojů	76
8 Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk	82
8.1 Seznam obrázků	82
8.2 Seznam tabulek	82
8.3 Seznam grafů	82

1 Úvod

Jedno z nejvíce diskutovaných témat této doby je státní dluh a především výše státního zadlužení. Státní dluh je ovlivněn mnoha faktory jak se strany vnitrostátní politiky, tak i zahraniční politiky. Jak ale výše státního dluhu může ovlivňovat například blahobyt obyvatel daného státu? A je jeho vliv natolik silný, aby významně dopadal na jejich životní úroveň? To se snaží zmapovat tato diplomová práce, která je rozdělena do tří dílčích cílů. Z ekonomického hlediska může mít nárůst státního dluhu vliv na blahobyt společnosti v pozitivním slova smyslu. V rámci státního zadlužení dochází k vykrytí schodků státního rozpočtu a tyto dodatečné finanční prostředky putují zpravidla např. do sociálního systému, vybudování infrastruktury a dalších investic a projektů, které ovlivňují život obyvatel a zvyšují jejich blahobyt. Stát v případě potřeby vydává obligace, na základě kterých vzniká státní dluh. Stát v tomto smyslu vystupuje jako emitent a zahraniční i domácí věřitelé jako držitelé. Významnou složkou této problematiky jsou ratingové agentury, které přidělují ratingová hodnocení, a od tohoto hodnocení se poté odvíjí bonita jednotlivých států. Pokud hovoříme o státním zadlužení v evropských státech, kterými se primárně práce zabývá (státy Visegradské čtyřky a čtyři nejzadluženější státy eurozóny), lze říci, že Česká republika na základě komparace má nejmenší státní zadlužení v poměru k hrubému domácímu produktu (HDP).

Blahobyt lze měřit několika ukazateli. Jsou to například ukazatele HDP per capita, Human Development Index (HDI), World Happiness Index a OECD Better Life Index. Tyto ukazatele jsou podrobněji popsány v jednotlivých kapitolách diplomové práce a dle popsaných důvodů je vybrán jeden, který slouží k posouzení vlivu výše státního dluhu na životní úroveň obyvatel neboli blahobyt společnosti. Dle literární rešerše se nejlépe prokázal pro zhodnocení statistického vlivu ukazatel HDI, který má vyhovující parametry pro zjištění vlivu státního zadlužení na životní úroveň států Visegradské čtyřky. Jeho dosavadní měření má navíc delší časový horizont oproti ostatním ukazatelům blahobytu. Oproti výše uvedeným ukazatelům je výhodou, že HDI je vyjádřen kvantitativně na základě objektivních ukazatelů. Lze ho proto použít v rámci regresní analýzy a současně jsou jeho hodnoty srovnatelné napříč jednotlivými státy.

První dílčí cíl se věnuje zkoumání vlivu výše státního zadlužení na životní úroveň států Visegradské čtyřky. Analyzovanými státy jsou tedy Česká republika, Slovensko, Polsko a Maďarsko. V rámci analýzy je u časové řady podílu vládního dluhu na HDP a

časové řady HDI sledována statisticky významná závislost a výsledky jsou podrobeny analýze příčin tohoto vlivu. Výsledky jsou vyhodnoceny jednotlivě a ke každému státu je vyhotoven lineární regresní model společně s grafem pro lepší přehlednost a preciznější vyhodnocení výsledků. Pro komplexnější deskripci je práce doplněna ještě o další dva dílčí cíle, které se věnují komparaci vybraných států. Konkrétně druhý dílčí cíl se zabývá komparací států Visegradské čtyřky z pohledu výše a struktury státního zadlužení. Jednotlivé státy jsou popsány na základě vyhotovených grafů, které popisují trend napříč roky 2001 – 2021. V rámci třetího dílčího cíle se práce zaměřuje na komparaci Visegradské čtyřky se státy, které procházejí dluhovou krizí v eurozóně. Mezi ně patří Portugalsko, Itálie, Řecko a Španělsko. Zde dochází ke srovnání napříč roky 2001 – 2021 a je sledován trend zadlužení těchto států. Druhý i třetí dílčí cíl je mimo komparace výše státního zadlužení zaměřen i na strukturu státního dluhu v jednotlivých státech. Na strukturu státního zadlužení je nahlíženo např. z hledisek, jako je zadlužený subsektor, typ dluhového instrumentu nebo věřitelský sektor. Pro preciznější možnost komparace byl pro měření státního zadlužení zvolen ukazatel podílu vládního dluhu na HDP dle metodiky ESA 2010, která je nejčastěji využívanou metodikou pro zhodnocení dat napříč EU a nedochází tak ke zkreslení výsledků. Z této metodiky vychází i Maastrichtská kritéria a Pakt stability a růstu.

Mimo závěrů analytické části, přináší práce komplexnější shrnutí dané problematiky. V širších souvislostech dochází k popisu současného stavu poznání a problémům, které daná oblast obsahuje. Teoretická východiska a provedené analýzy v rámci jednotlivých dílčích cílů jsou následně syntetizovány a vyhodnoceny pro naplnění obecného cíle; tj. zhodnocení dopadů výše státního dluhu na životní úroveň v zemích Visegradské čtyřky.

2 Cíl práce a metodika

Zjištění diplomové práce mohou sloužit jako podklad s potenciálem aplikace pro vládní představitele a instituce, které mají vliv na plánování výše schodků státního rozpočtu a rozhodují o struktuře státního zadlužení. Z akademického hlediska bude přínosem práce především verifikace dopadu výše státního dluhu na životní úroveň a komparace přístupu jednotlivých států Visegradské čtyřky (dále jen V4) k této problematice. Práce může mít i celospolečenský přínos, pokud využití závěrů práce předpokládá zlepšení životní úrovně obyvatel jednotlivých států.

2.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je zhodnocení dopadů výše státního dluhu na životní úroveň v zemích Visegradské čtyřky. Výzkumná otázka, která je stanovena u DC1 je následovná: Zjistit, zda existuje významný statistický vliv výše státního dluhu na životní úroveň ve státech V4 v letech 2001 – 2021. Dále je určený DC2, kde dochází ke komparaci jednotlivých států V4 z pohledu výše a struktury státního dluhu a přístupu k zadlužení v letech 2001 – 2021. A posledním dílčím cílem (DC3) je stanovený na základě porovnání struktury a popis přístupu zadlužení mezi státy V4 a státy procházející dluhovou krizí v eurozóně.

2.2 Metodika

Pro možnost komplexního zhodnocení dopadů vývoje a struktury státního dluhu na životní úroveň států V4 bude cíl práce rozdělen na tři dílčí cíle. Každý z dílčích cílů má vlastní vyhodnocení, které je základem pro komplexní souhrnné vyhodnocení vymezeného cíle práce. Po naplnění těchto tří dílčích cílů dojde k syntéze a vyhodnocení výsledků v závěru práce. Jak již bylo řečeno výše, DC1 zní následovně: Zjistit, zda existuje významný statistický vliv výše státního dluhu na životní úroveň ve státech Visegradské čtyřky. Kde k naplnění DC1 bude třeba sestavit časovou osu vývoje státního dluhu (podíl hrubého dluhu na HDP) v zemích V4 a časovou vývoje životní úrovně v zemích V4 (HDI, HDP per capita), v jednotlivých letech. Analyzovaným obdobím budou roky 2001-2021. Časové řady budou podrobeny regresní analýze pro zjištění statistického významu vlivu výše státního dluhu na ukazatele životní úrovně. Konkrétní metodou bude lineární jednofaktorová regrese, která je nejčastěji využívanou metodou sloužící k popisu závislosti spojitých proměnných. V rámci

analytické části práce, dojde k popisu závislosti vysvětlované proměnné (HDI) na jedné vysvětlující proměnné (podíl hrubého dluhu na HDP).

Dalšího vytyčený cíl (DC2) je stanoven následovně: Komparace jednotlivých států Visegradské čtyřky z pohledu výše a struktury státního dluhu a přístupu k zadlužení v letech 2001 – 2021. K naplnění DC2 bude využito dat z veřejně dostupných databází. Půjde především o data struktury státních dluhů, států V4, která budou zpracována metodou popisné statistiky. Pro názornost budou data prezentovány v podobě grafů a výstupy budou komparovány napříč jednotlivými státy se zaměřením na vzájemné odlišnosti.

Posledním dílčím cílem (DC3) je: Porovnání struktury a popis přístupu zadlužení mezi státy V4 a státy procházející dluhovou krizí v eurozóně. K naplnění DC3 bude využito dat z veřejně přístupných databází (OECD, EUROSTAT). Půjde primárně o data, která se týkají výše a struktury státního dluhu států V4 a států, které byly zasaženy dluhovou krizí v rámci Eurozóny, tedy Řecko, Itálie, Portugalsko, Španělsko (PIGS). Pomocí nástrojů deskriptivní analýzy budou identifikovány významné odlišnosti a naopak podobné složky v rámci struktury a přístupu ke státnímu dluhu těchto dvou skupin států.

3 Teoretická východiska

3.1 Státní zadlužení

Aby diplomová práce precizně interpretovala státní zadlužení, je třeba si nejprve vymezit jednotlivé termíny, které jsou v rámci této problematiky často užívány. Významným termínem pro diplomovou práci je veřejný dluh, který se skládá ze státního dluhu, dluhů mimorozpočtových fondů, místních rozpočtů a dluhů zdravotních pojišťoven. Veřejný dluh je pro možnost mezinárodního srovnání vyjádřen hrubým dluhem vládních institucí v poměru k HDP. Je to klíčový ukazatel udržitelnosti veřejných financí. Změny veřejného dluhu v čase odrážejí především dopad minulých vládních deficitů. Lze říci, že veřejný dluh je celkové zadlužení vlády, krajů a obcí, zatímco státní dluh, který tvoří část veřejného dluhu, tvoří státní dluhopisy, půjčky od Evropské investiční banky a dále přímé půjčky. Státní dluh dlouhodobě tvoří cca 90 % celkového zadlužení země (OECD, 2023).

3.1.1 Definice státního zadlužení

Definicí jednotlivých složek státního zadlužení se věnuje např. Ministerstvo financí ČR (MFČR), které uvádí, že mediální prostředky a široká veřejnost často jednotlivé termíny zaměňují nebo nepřesně interpretují.

MFČR ve své tiskové zprávě věnované zmapování terminologie státního zadlužení definuje **vládní dluh jako**: „*celkový dluh sektoru vládních institucí. Jsou v něm zahrnuta jejich dluhová pasiva, tj. půjčky, cenné papíry jiné než účasti mimo finanční deriváty a depozita držená ČKA. Do vládního sektoru patří kromě státního rozpočtu též operace Národního fondu, bývalého Fondu národního majetku, státní fondy; Podpůrný garanční rolnický a lesnický fond; Vinařský fond; Česká konsolidační agentura a její dceřiné společnosti; Česká inkasní; Správa železniční dopravní cesty; PPP Centrum; veřejné vysoké školy; část ústředně řízených příspěvkových organizací; místní rozpočty včetně nově vzniklých regionálních rad regionů soudržnosti; část místně řízených příspěvkových organizací a zdravotní pojišťovny*“ (MFČR, 2006).

V rámci terminologie týkající se státního zadlužení se často setkáváme také s pojmem **deficit/přebytek státního rozpočtu**. Jde o státní hospodářský výsledek, který je rozdílem

státních příjmů a výdajů. Mimo to existuje i **vládní deficit/přebytek**, kde jde o souhrnný hospodářský výsledek veškerých subjektů vládních institucí.

Pojem **státní dluh** je vymezen v § 36 odst. 8 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů a to následovně: „*a) dluhy státu odpovídající jmenovitým hodnotám jim vydaných dluhopisů; do státních finančních pasiv však nevstupují dluhy státu z dluhopisů, které byly při jejich vydání zapsány nejprve na majetkový účet, který vede ministerstvo v příslušné evidenci, po dobu, co jsou na tomto účtu zapsány, jakož i vlastní dluhopisy nabyté státem jako jejich emitentem před datem jejich splatnosti, b) dluhy ze státem přijatých zá půjček a úvěrů, c) dluhy ze státem vystavených směnec.*“ Státní dluh nezahrnuje závazky mimorozpočtových fondů, systému zdravotního pojištění a místních rozpočtů, a jiné závazky vládního sektoru.

Státní dluh tvoří majoritní část dluhu vládního, dle informací MFČR (2016) o definici a způsobu měření státního dluhu je to přibližně 90 %. Pojmy vládní dluh (Government debt), veřejný dluh (Public debt) a státní dluh (Sovereign debt) jsou v rámci zahraniční literatury často považovány za synonyma a tyto termíny se nejrůzněji prolínají. Z hlediska možné komparace státního zadlužení mezi jednotlivými státy je ale nejčastěji využívaným ukazatelem podíl vládního dluhu na HDP. Výpočet vládního dluhu pro možnost mezinárodního srovnání je definován metodikou ESA. Tato metodika je relevantní např. pro posouzení plnění jednoho z ukazatelů Maastrichtských kritérií.

Je tedy nutné si stanovit, že diplomová práce se v rámci teoretické části věnuje komplexně problematice státního zadlužení ve formě státního potažmo vládního dluhu. V rámci analytické části práce je na základě výše uvedeného zdůvodnění využíván veřejný dluh, resp. ukazatel podílu veřejného dluhu na HDP. Je to z důvodu precizního zmapování státního zadlužení napříč vybranými státy EU, kde je potřeba si stanovit jeden souhrnný ukazatel, aby nedošlo ke zkreslení výsledků.

Struktura státního dluhu

Autor Dvořák (2008) definuje vládní dluh, potažmo státní dluh jako vyjádření ve formě vládních obligací (dluhopisů) a v dlužnické pozici vystupuje vláda, která je emituje, zatímco domácí či zahraniční věřitelé jsou v pozici jejich držitelů. Následující tabulka znázorňuje rozdělení státního dluhu tak, aby bylo přehledné.

Tabulka č. 1: Struktura státního dluhu ČR

STÁTNÍ DLUH						
DOMÁCÍ DLUH				ZAHRANIČNÍ DLUH		
Státní pokladniční poukázky	Spořicí státní dluhopisy	Střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy vydané na domácím trhu	Ostatní zdroje	Střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy vydané na zahraničních trzích	Přijaté zápůjčky a úvěry	Ostatní zdroje

Zdroj: vlastní zpracování, MFČR (2023)

Pokud lze hovořit o domácím dluhu, tvoří ho **Státní pokladniční poukázky** jako jeden z dluhových nástrojů státního dluhu a je dle Raiffesenbank a.s. (2023) definován jako diskontovaný dluhový papír, který má splatnost 1 rok a je vydávaný státem. Komerční banka (2023) definuje **Spořicí státní dluhopisy** jako cenné papíry, kterými může disponovat jak nezisková právnická osoba, tak jakákoliv fyzická osoba. Tento cenný papír je evidován u Ministerstva financí. **Střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy vydané na domácím trhu** jsou dle MFČR (2022) variabilně a fixně určené dluhopisy a jedná se o zaknihované cenné papíry, tzn. že konkrétní cenný papír je nahrazen zápisem do určené evidence (Centrální depozitář cenných papírů a.s.). Dále lze za **Ostatní zdroje** považovat za výnosy z prodeje státního majetku. Zahraniční dluh je obecně tvořen dle Komerční banky (2023) střednědobými a dlouhodobými státními dluhopisy vydané na zahraničních trzích a jsou vyjádřeny v cizích měnách, dále přijaté zápůjčky a úvěry například od Evropské investiční banky (mezinárodní instituce). Obecně lze říci, že jednotlivé dluhy jsou finanční pasiva, která jsou zahrnuta do státního dluhu (MFČR, 2016).

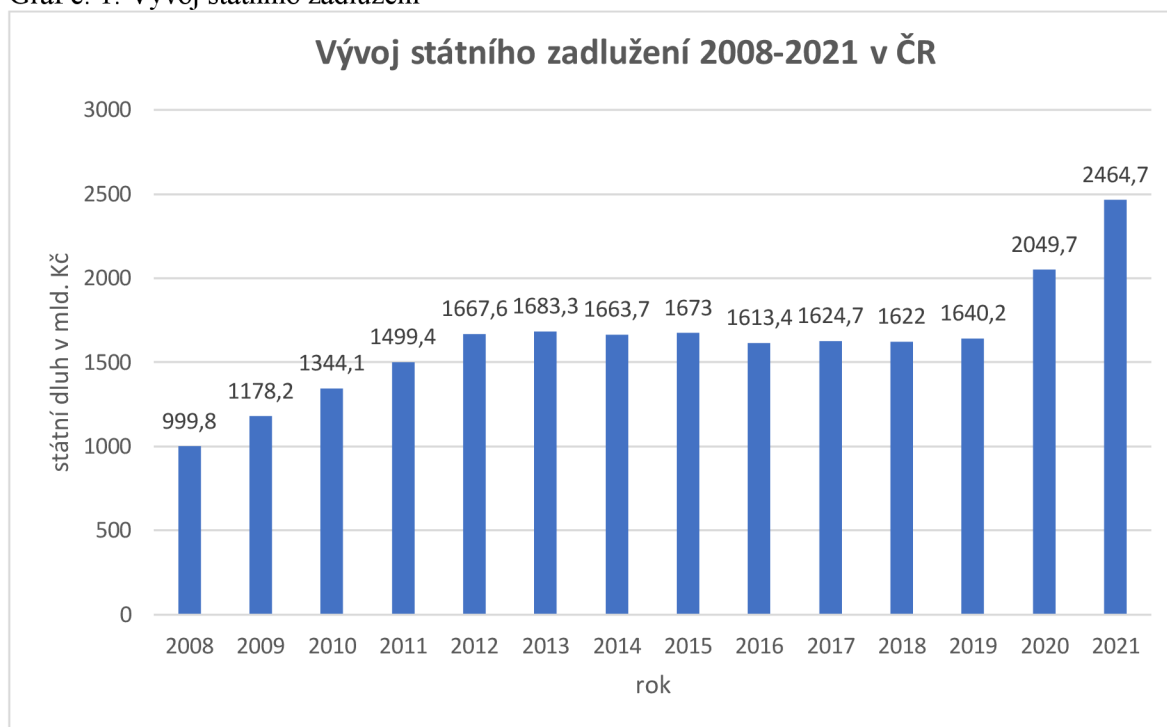
Státní zadlužení, které vzniká na základě vydávání vládních obligací, je spjato s tzv. ratingem (hodnocením), nebo také úvěrovým ratingem. Dle autorů Opp et al. (2013) ratingovou hodnotu využívají ratingové agentury jako nástroj pro regulaci a schopnost hodnocení cenných papírů, kde hodnotu cenného papíru může buď snížit, nebo zvýšit. Ratingy se dále dělí na rating emise a rating emitenta. Dle MFČR (2023), která rating vztahuje na ČR, je definice následovná: „*Rating České republiky je oceněním její úvěruschopnosti (kredibility) a syntetickým výrazem kvality českého státu jako dlužníka a jeho ekonomické schopnosti dodržet vydané vlastní závazky a splatit včas a v úplném množství úroky i jmenovitou hodnotu dlužné částky*“. Úvěrový rating lze tak obecně chápat jako zhodnocení důvěryhodnosti a pravděpodobnosti, že cenný papír bude splacen dle

podmínek emise. Na ochotu bank určitému subjektu půjčovat má rozhodující vliv právě rating.

3.1.2 Státní zadlužení v ČR

Státní zadlužení a jeho výše je velmi diskutabilním tématem, jelikož několik let kolísá. Do konce roku 2019 zažívala jak Česká republika (dále ČR), tak ostatní evropské státy ekonomickou konjunkturu. To vše se dělo po ekonomické recesi, která začala v roce 2008 a skončila v roce 2014. Období, respektive doba ekonomického poklesu, závisela na druhu ekonomické činnosti. Dlouhodobý růst však narušil dopad pandemie koronaviru ve světě, která významně propukla v roce 2020. Na pracovním trhu se přestala vytvářet nová pracovní místa nebo se vytvářela minimálně, ekonomické subjekty pozastavovali činnost a vláda byla nucena přistoupit ke krizovým opatřením s cílem dopomoci zvládnout krizi pomocí různých úlev. Počínaje např. jednorázovou finanční pomoci OSVČ, finanční úlevou v podobě odkladu odvodů na zdravotním pojištění, bankovních splátek na úvěrech apod. pro občany, které pandemie mimořádně zasáhla a nejsou OSVČ, ministerstvo sociálních věcí (dále jen MPSV) poskytla také pomoc v podobě finančního balíčku (MOP covid19), kde bylo přispěno každému, kdo si zažádal a koho pandemie dostala do finančních problémů a měl potíže s úhrady základních výdajů (MPSV, 2020). Opatření, která stanovila vláda pro boj s pandemií, měla mimořádný dopad na státní rozpočet ČR. Lze říci, že v důsledku čerpání velkého množství finančních prostředků ze státního rozpočtu, musela vláda upravit finanční politiku státu, upravit příjmy a výdaje, což významně ovlivnilo strukturu státního rozpočtu. Státní dluh od roku 2012 v malé míře střídavě osciloval mezi hodnotami 1667,60 mld. Kč a 1 640,20 mld. Kč až do roku 2019. To lze vidět i v následujícím grafu, který popisuje vývoj státního zadlužení v letech 2008-2021.

Graf č. 1: Vývoj státního zadlužení

Zdroj: vlastní zpracování, MFČR (2023)

Z grafu je patrné, že v rámci ekonomické recese, která přetrvávala od roku 2008, státní dluh stoupal až do roku 2012, kdy se v rámci ekonomické konjunktury růst stabilizoval do hodnot mezi 1640,2 mld. Kč - 1667,6 mld. Tyto hodnoty oscilovaly mezi roky 2012-2019. Skutečnost, že státní dluh bezmála kopíroval ekonomický vývoj země, lze vidět v následujícím grafu č. 2 Vývoj HDP per capita v ČR. Dále lze vidět, že v následujícím roce 2020 došlo ke změně trendu a hodnota se přiblížila téměř ke 2 050 mld. Kč. U vyhodnocení trendu napříč roky 2012-2020 je třeba uvést, že v pozadí hodnot, lze vidět relativně stabilní trend, který byl ovlivněn od začátku roku 2020 koronavirovou pandemií a to nejen celosvětovým vlivem, ale i v rámci opatření, která stanovila vláda ČR pro boj proti pandemii, jak bylo řečeno výše. Následoval růst až do následujícího roku 2021, kdy se státní dluh dostal na hodnotu 2 464,7 mld. Kč, kde ve srovnání s rokem 2019 byl evidován téměř třetinový nárůst. Z grafu je patrné, že došlo k největšímu skoku za dobu sledování trendu. Do grafu není zanesen rok 2022, jelikož ještě nedošlo k aktualizaci dat za daný rok. Lze však predikovat podobný trend jako v roce 2021, jelikož tento rok byl též ovlivněn ekonomickými změnami napříč Evropou, počínaje napadením Ukrajiny vojenskými silami ze strany Ruska a s tím související energetickou krizí a zdražování nerostných surovin (zemní plyn, elektřina, pohonné hmoty, apod.; ze strany státu tak opět došlo k jednorázové finanční pomoci), až po

masivní nárůst inflace, která ke konci roku 2022 dosahovala průměrné roční hodnoty 15,1 % (ČSÚ, 2023).

Ministerstvo financí (2022) se věnuje informacím o absolutní hodnotě státního dluhu v ČR například ve své zprávě za rok 2022. Na konci září dosáhla hodnota státního dluhu 2 890,4 mld. Kč. Je to dáno zejména tím, že byl schválen rozpočet Poslaneckou sněmovnou ve výši 375,0 mld. Kč, tudíž muselo na konci září dojít k předfinancování schodku novelizovaného státního rozpočtu. Za tímto záměrem Ministerstvo financí uskutečnilo krátkodobé operace na peněžním trhu, kde se zaměřila na přijímání krátkodobých zápůjček na eurovém peněžním trhu a na zvýšení prodeje státních pokladničních poukázek (splátky těchto poukázek dosahovaly na konci prosince 2022 výše 104,0 mld. Kč). Je potřeba brát ohled na vývoj hospodaření státního rozpočtu, proto refinancování těchto splátek je v souladu s výše zmiňovaným vývojem (dochází k operativnímu přizpůsobování). Skutečnost, že výsledek těchto operací měl pozitivní dopad na příjmovou stránku státního rozpočtu, lze zaznamenat na průměrném aukčním výnosu těchto státních pokladničních poukázek, který se pohyboval pod průměrným výnosem získaným při ukládání takto dosažené rezervní likvidity státní pokladny.

Vliv státního zadlužení na ekonomiku v ČR

Dle reportu Peter G. Foundation (2023) je státní zadlužení bezesporu spjato s hospodařením států a ekonomickou situací v zemi. Cílem státních ekonomik je zpravidla udržení stabilního ekonomického růstu, pro který je jedním z pilířů i vyrovnaný rozpočet a zdravá obsluha státního dluhu. Dostatek prostředků ve státním rozpočtu je základním předpokladem pro investice ve veřejném i soukromém sektoru, vyšší spotřebitelskou důvěru, ale i například pro možnost sestavit systém podpůrných programů, který ochrání nejzranitelnější občany v nelehkých životních situacích. Státní zadlužení je pro ekonomiku přirozený stav a důsledek fiskální politiky státu, který se dostupnými nástroji snaží dojít ke stabilnímu stavu hospodaření v zemi. S růstem státního dluhu jsou ale spojena i významná rizika. Mezi ně patří např. snižování soukromých investic, v situaci, kdy dojde k růstu úrokových sazeb právě vlivem růstu státního zadlužení. Při vyšším zadlužení a vyšší pravděpodobnosti, že stát není schopen dostát svým závazkům a dluhy řádně splácet, očekávají investoři vyšší úrokové sazby. V důsledku toho může dojít k omezení soukromých investic.

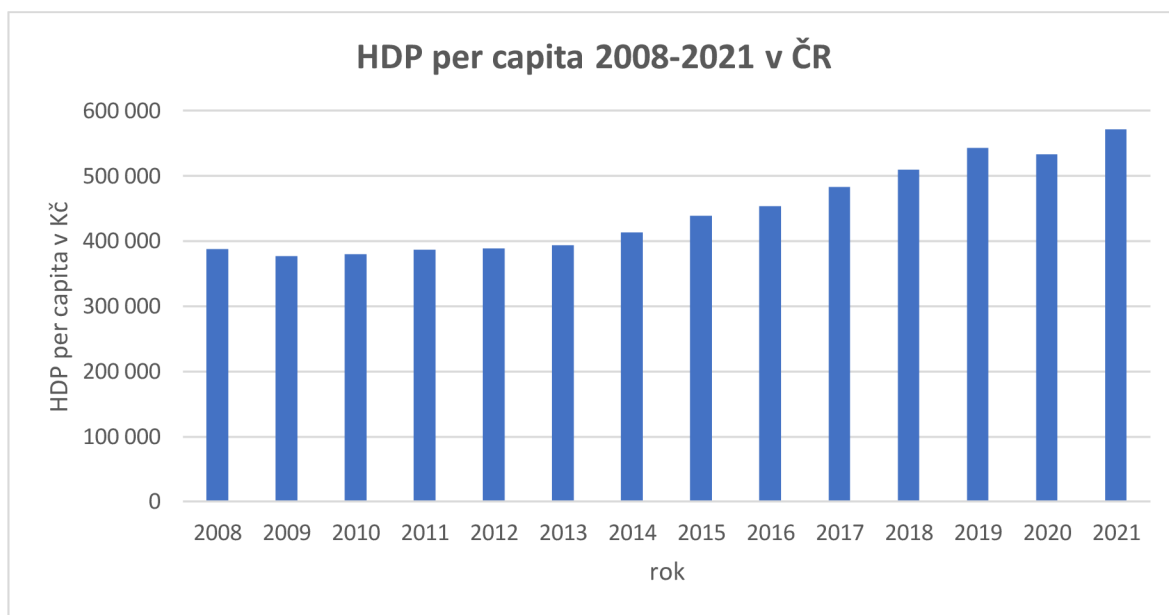
Dále dle reportu Peter G. Foundation (2023) je dalším významným rizikem vyšší nezaměstnanost, která hrozí v případě, že dojde vlivem růstu státnímu dluhu k vytlačení soukromých investic. V této situaci dojde v soukromém sektoru k šetření a omezení podnikatelských aktivit. To se v dohledné době odrazí i v personálním propouštění a redukci pracovních míst.

Autoři Rugs & Salmon (2020) ve své publikaci zmiňují, že pokud dojde zadlužení do stavu, kdy přestanou investoři věřit, že dostanou své pohledávky, dojde zákonitě k požadavku na vyšší zhodnocení při pořízení vládních cenných papírů a to vede k vyšším sazbám vládních půjček. Důsledkem toho pak může být vysoká inflace, která může snížit reálnou hodnotu vládních cenných papírů, a věřitelé kterými jsou zpravidla primárně finanční instituce, zaznamenají ztráty. To může významně narušit stabilitu ekonomiky v daném státě.

Nedostatek prostředků ve státním rozpočtu ohrožuje zejména nejzranitelnější část společnosti, která je odkázána na podporu ve formě vládních programů. Stabilita státního rozpočtu je proto klíčovým prvkem v otázkách solidarity a sociálních jistot (Peter G. Peterson Foundation, 2023).

Kurzové riziko je dalším rizikovým faktorem. Růst inflace vlivem vysokého zadlužení může devalvovat místní měnu. Importéři v tomto případě prodávají za domácí měnu, ale pro možnost dalšího nákupu v zahraničí musí měnit do jiné měny své peněžní prostředky za velmi vysoký kurz. Reálné zdražení pak budou pravděpodobně přenášet na konečné spotřebitele. Následující graf popisuje vývoj a vliv státního zadlužení na ekonomiku v ČR

Graf č. 2: Vývoj HDP per capita v ČR

Zdroj: vlastní zpracování, ČSÚ (2023)

Z výše uvedeného grafu je patrné, že na vývoj ukazatele HDP per capita, jakožto ukazatele ekonomického růstu, měla významný vliv hospodářská krize započatá v roce 2008. Po tomto roce došlo ke stagnaci ekonomiky, dočasně lze hovořit i o recesi. S tím přímo souvisí předešlý graf č. 1 Vývoj státního dluhu, ze kterého je patrné, že po roce 2008 začalo docházet ke skokovému růstu státního dluhu, právě v důsledku stagnace/recese ekonomiky. Vládní výdaje směřovali především do zmírnění dopadů recese na život občanů a na podporu nastartování ekonomického růstu. Mezi lety 2012 a 2013 došlo k nastartování ekonomiky, která přešla do období konjunktury a dlouhodobého růstu ekonomiky. Pokud lze hovořit o vývoji státního dluhu, ten byl snižován spíše sporadicky a zůstal blízko hodnotám navýšení v souvislosti s hospodářskou krizí. K růstu státního dluhu došlo znovu v souvislosti s pandemií koronaviru, která byla způsobem zásahu do ekonomiky bezprecedentní. Státní zadlužení v tomto období souvisí primárně s kompenzacemi ušlých zisků pro podnikatele, kteří museli uzavřít své provozy a současně na podporu boje proti šíření viru mezi obyvatelstvem. Z hlediska vývoje ekonomiky lze v nejbližších letech očekávat znovu stagnaci, případně mělkou recesi právě s dopady pandemie a vlivem současných ekonomických problémů, mezi které řadíme primárně válečný konflikt na Ukrajině a s tím související energetickou krizí.

Hlavní legislativa (zákony), upravující rozhraní státního dluhu, patří do veřejných financí, které lze definovat jako vztahy vznikající v souvislosti s použitím, tvorbou a

rozdělováním peněžních fondů. S tím úzce souvisí pojem „Pakt stability a růstu (Stability and Growth Pact – SGP)“, zavazující členské státy včetně ČR udržovat rozpočty buď v přebytku, nebo vyrovnané ve střednědobém období. Jde o systém, který má určitou varovnou a preventivní složku. Členské státy tak mohou počítat s cyklickými výkyvy při udržování deficitu veřejných financí pod hranicí 3 % HDP (ČNB, 2023).

Z výše uvedeného vyplývá, že jak ČR, tak EU jsou připraveny na výkyvy a vnější stimuly ohrožující či ovlivňující ekonomiku země či EU a jsou připraveni tomu i předcházet. V posledních letech ale nastaly situace, které bylo těžké předvídat, nebo byly málo pravděpodobné, jako výskyt virové pandemie, která do velké míry poznamenala ekonomiku země, nebo válka na území Evropy v 21. století - zřejmě jedna z nejméně pravděpodobných možností.

3.1.3 Státní zadlužení v EU

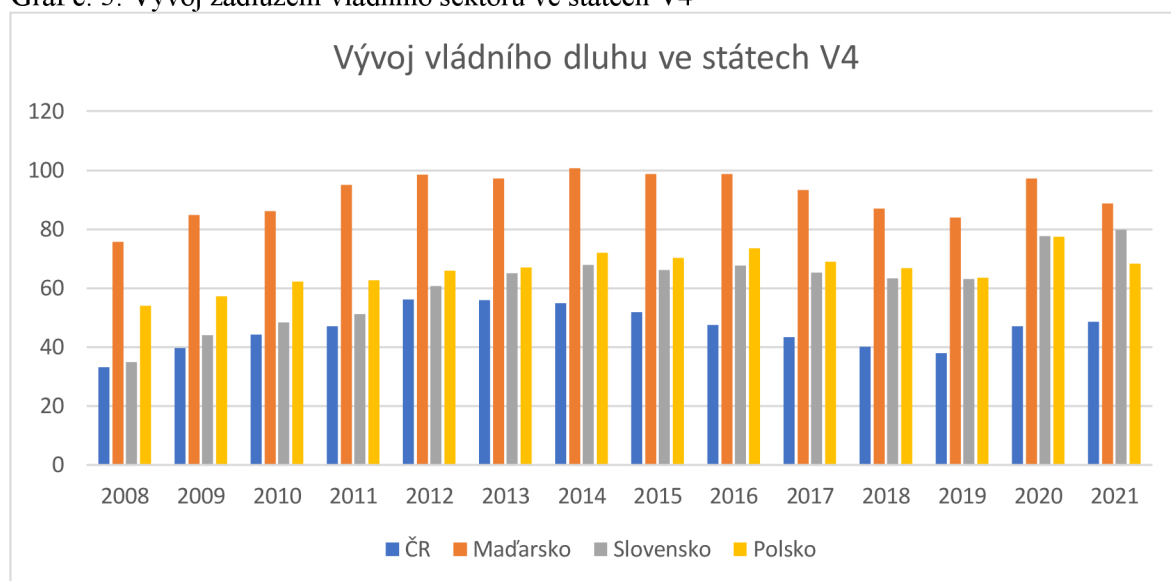
Pro Evropu je problematika státního dluhu v posledních letech velmi diskutovaným tématem. Jev nazvaný jako dluhová krize eurozóny se týká především států jako je Island, Irsko, Řecko, Portugalsko, Itálie nebo Španělsko, které si v nedávné době prošly v podstatě bankrotem. Další státy jako Francie nebo Kypr jsou v ohrožení a situace ve Slovinsku a Maďarsku je velmi vážná. Ve světě ale existují země, které mají vysoký státní dluh, a přesto nemají problém s ratingem a pravděpodobnost defaultu je u nich nízká. To, že se např. Spojené státy a Japonsko nedostaly i přes vysoké zadlužení do situace kdy nejsou schopny splácet své závazky, má svoje opodstatnění. Spojené státy mohou tisknout prakticky neomezené množství nových dolarů, které jsou pro mnoho států rezervní měnou. Japonsko má oproti ostatním státům jinou výhodu. Věřiteli Japonska a tím kdo kryje astronomický dluh této země, jsou samotní občané. Místní vláda tak reálně čerpá z úspor domácností, které jsou vysoké. Veřejný dluh Japonska tak není vystaven rizikům externích trhů. Obsluha státního dluhu, tj. úrok placený za vypůjčené prostředky je tak nadále velmi nízký, ve srovnání např. s Evropskými státy. Srovnání evropských států v rámci světového kontextu lze vidět např. na grafu č. 18: Státní zadlužení států OECD, který je součástí analytické části práce a je zanesen do DC3, kde je podrobně okomentován a věnuje se komparaci ekonomik, které jsou členy organizace OECD.

Finanční stabilita úzce souvisí s vnitrostátními fiskálními pravidly, která by měla být při snižování strukturálních primárních deficitů na úrovni efektivity vlády účinná. Dle autorů

Bergman et al. (2016) bylo zjištěno, že zavádění více fiskálních pravidel zvyšuje fiskální solventnost a shodly se také, že není jisté, zda vliv vnitrostátních fiskálních pravidel má vyšší vliv než nadnárodní pravidla SGP (Pakt stability a růstu). Dále, na základě výzkumu některých evropských zemí však bylo zjištěno, že vnitrostátní fiskální pravidla pomáhají větší stabilizaci rozpočtové disciplíny. Lze říci, že udržitelné veřejné finance v Evropě tak ovlivňují jak vnitrostátní, tak veřejné stimuly podobnou měrou. Lze konstatovat, že státní zadlužení je v rámci udržení stability ovlivněno mnoha faktory, regulemi a pravidly, které zajišťují stabilitu veřejných financí ve státech EU.

Diplomová práce se zabývá státy, které jsou sice členy EU, ale jsou vymezeny na skupinu Visegrádské čtyřky (V4); tj. Slovensko, Maďarsko, Polsko a Česká republika. V následujícím grafu jsou vyobrazeny vývoje zadlužení výše jmenovaných států v období 2008-2021. V důsledku dostupných dat jsou údaje v grafu zadány jako % HDP, který je vyjádřen pomocí poměru veřejného dluhu k HDP jakožto klíčový ukazatel udržitelnosti veřejných financí, kam spadá i státní dluh. Jsou to například: dluhové cenné papíry, půjčky, oběživo a vklady a další závazky (OECD, 2023).

Graf č. 3: Vývoj zadlužení vládního sektoru ve státech V4

Zdroj: vlastní zpracování, OECD (2023)

Z grafu je patrné, že poměr vládního dluhu k HDP (jakožto klíčový ukazatel veřejných financí kam spadá i státní dluh) je u jednotlivých sledovaných států proměnlivý. Do vývoje státního dluhu se napříč všemi sledovanými státy propisují ekonomicky významné události tohoto období. Rok 2008 je z hlediska světové ekonomiky významný vypuknutím hospodářské krize, která měla rozsáhlé dopady do ekonomik jednotlivých států.

Z grafu je patrné, že následkem této krize byl mimo jiné také významný růst státního zadlužení, který může primárně souviset se snahou sanovat následky krize prostřednictvím vládních instrumentů. V ČR tak například mezi lety 2008 a 2012 došlo k nárůstu státního zadlužení v poměru k HDP o 23,2 procentního bodu. Přesto, že následovalo období dlouhé ekonomické konjunktury, tak se již hodnota veřejného dluhu zpět na úroveň před hospodářskou krizí nedostala, což platí pro všechny sledované státy. Výše veřejného dluhu vyjádřená poměrem k HDP však mezi lety 2012 a 2019 ne zcela koresponduje s obdobím stabilního ekonomického růstu, kde lze předpokládat postupné snižování státního zadlužení a tvoření rezervy pro období ekonomické recese. Polsko a Maďarsko dosáhlo např. nejvyššího podílu zadlužení ku HDP v roce 2016. ČR jako jedna z mála dokázala v jednotlivých letech tento ukazatel snižovat, až do roku 2020, kdy světové ekonomiky postihla pandemie koronaviru. Ta se pochopitelně propsala do vládních výdajů a do státního zadlužení. V tomto období docházelo k výdajům ve formě nejrůznějších kompenzací ať už firmám nebo občanům, což mělo za důsledek rekordní deficit státního rozpočtu. Při komparaci jednotlivých států je dlouhodobě nejzadluženějším státem V4 Maďarsko, následované Polsko a Slovenskem. V porovnání s těmito státy je na tom ČR z hlediska podílu vládního zadlužení na HDP nejlépe.

Dluhová krize v eurozóně

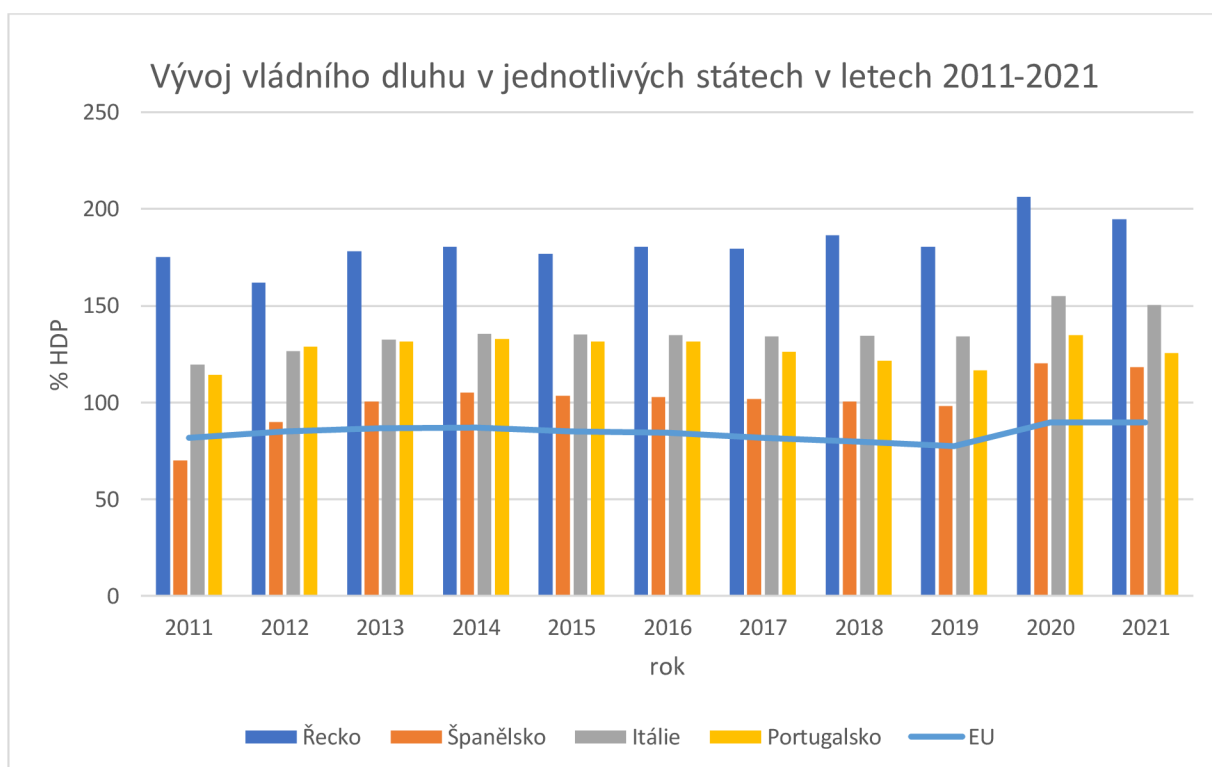
Podle autora Ali (2012) je eurozóna ochotna a schopna podpořit jakýkoli členský stát ve vážných finančních potížích, a aby se mohla EU vyrovnat s krizí, musela přijmout rozsáhlá opatření a vytvořit plán finanční stability ve formě půjček a akcií v celkové hodnotě 750 miliard eur. Mezinárodní měnový fond také přislíbil, že Evropu podpoří polovinou této částky a nakonec i Evropská centrální banka ji podpořila pomocí nákupů z veřejných i soukromých zdrojů. Země eurozóny naopak na oplátku museli prokazovat svou solventnost a důvěryhodnou reorganizací svých financí, museli zahájit nápravy vedoucí k hospodářskému růstu apod. U zemí, jako jsou Portugalsko, Irsko, Řecko a Španělsko byl evidován nejvyšší nárůst dluhu, kde byl rozpočtový limit přesažen 3% deficitu. Jako obecně známý fakt lze konstatovat, že krize eurozóny byla krizí veřejného dluhu.

Eskalace dluhové krize v eurozóně začala v září a říjnu roku 2011. V té době se krize týkala jen a pouze fiskální a hospodářské situace v Řecku. Obavy ohledně udržitelnosti veřejného dluhu se ale začaly objevovat i u dalších států jako bylo Portugalsko, Itálie,

Španělsko ale i Belgie a Irsko. Tehdejší situaci ani nepomohlo zdlouhavé vyjednávání politických představitelů eurozóny při hledání kompromisů a neochota se dohodnout dále zhoršovala průběh krize, která ohrožovala existenci eurozóny (ČNB, 2023).

Za účelem naplnění DC3 je třeba si stanovit jednotlivé státy procházející dluhovou krizí v eurozóně pro účely porovnání struktury a popisu přístupu zadlužení se státy V4. Půjde primárně o státy, které nejvíce postihla krize v rámci eurozóny, tedy Portugalsko, Itálie, Řecko, Španělsko; neboli PIGS, akronym, který je využíván v ekonomii a financích. Následující graf znázorňuje vládní zadlužení jednotlivých států „PIGS“ (Portugalsko, Itálie, Řecko a Španělsko) a vládní dluh EU v letech 2011-2021.

Graf č. 4: Vývoj vládních dluhů vybraných zemí EU v % k HDP 2011-2021

Zdroj: vlastní zpracování, Eurostat (2023)

Z grafu je patrné, že Řecko je nejvíce zadlužený stát ze všech sledovaných států a v celém sledovaném období a je daleko nad evropským průměrem. V grafu lze také vidět, že nejvyšší dluh Řecka byl v roce 2020, kdy ve světě panovala koronavirová pandemie a výrazně ovlivnila ekonomiky všech zemí EU i světa. Nárůst dluhu v roce 2020 lze vidět i u ostatních sledovaných států. Dlouhodobě je na tom nejlépe Španělsko, které v prvním roce sledování bylo dokonce pod evropským průměrem, to se však změnilo ihned v následujícím

roce, kde byl zaznamenán nárůst a hodnoty oscilovaly až do konce sledovaného období mezi 69,9 a 118,3. Itálie a Portugalsko vykazují podobný trend ve sledovaném období, kde hodnoty Itálie mírně převyšují trend Portugalska.

3.2 Životní úroveň obyvatel

Malinowski (2021) se ve své publikaci zmiňuje o problematice týkající se životní úrovně obyvatel, která je velmi různorodá a vyžaduje celou škálu kvantitativních a kvalitativních metod. Životní úroveň je těžko přímo měřitelná ale lze ji popsat několika dílčími ukazateli. Výzkum míry, do jaké jsou potřeby uspokojeny lze zkoumat např. pomocí ukazatelů HDP, HDI, World Happiness Index a OECD Better Life Index. Každý z těchto ukazatelů je detailně popsán v následujících kapitolách a je popsána i jejich role v životní úrovni obyvatel, do jaké míry jsou ukazatele věrohodné a co vše spadá do jejich obsahu v rámci měření životní úrovně obyvatel. Životní úroveň každého jednotlivého člověka je ovlivněna mnoha faktory, které jsou vyjádřeny v různých indexech, které napomáhají zmapovat kvalitu životní úrovně. Kvalita životní úrovně neboli blahobyt, je zkoumán například i v reportu World population review, kde je Finsko uvedeno jako nejšťastnější země na světě za poslední tři roky. Analýza s názvem Gallup proběhla mezi 149 zeměmi a konkrétně sledovali jejich výkon v několika kategoriích; tj. HDP per capita, sociální podpora, očekávaná délka života apod. V návaznosti na tento výzkum, bude diplomová práce zkoumat životní úroveň zemí, která je vztažena na státy V4, kde bude analyzována jejich závislost státního dluhu na životní blahobyt pomocí vhodného vybraného ukazatele.

3.2.1 Definice životní úrovně a kvality života

Když pojem „kvalita života“ vstoupil do odborné literatury mnoha vědních oborů, vyskytly se problémy s definováním tohoto vědeckého pojmu u mnoha autorů. Například autor Mareš a kol. (2006) se ve své publikaci zmiňují o různorodosti napříč odlišnými obory a pochopitelně se liší i jeho definování. Pojem je tedy podle autorů komplexně spjat s oborovou různorodostí. Podobně je na tom autorka Svobodová (2008, s. 124), která ve své knize uvádí, že: „*Při vymezování pojmu kvality života, postihování existencionálních a sociálních, subjektivních a objektivních stránek však pamuje nejednotnost a nejednoznačnost.*“ Autorka uvádí příklad křesťanského světa, kdy mezi různými lidmi lze

vypozorovat rozdíly mezi hodnotami ovlivňujícími kvalitu života, kdy silně věřící člověk považuje víru jako za prvořadou a kvalitu života ovlivňuje nejméně víra. V jiném, dejme tomu ateistickém světě (státě), patří mezi silně ovlivňující faktor kvality života ekonomická stabilita, sociální status apod. Existuje celá řada příkladů, proč definice kvality života je pro každého jedince úplně rozdílná. Dále autorka Svobodová (2008, s. 124) uvádí, jaké faktory je třeba brát v potaz při studiu kvality života: „*Při studiu kvality života je třeba brát v úvahu vývoj, proměny v prostoru a času, společenské souvislosti, historické a kulturní kořeny (západní křesťanská kultura, orientální kultura), civilizační i generační změny.*“ Kvalita života je silně spjata s životní úrovní. Výzkumem kvality životní úrovně obyvatel se zabývali autoři Birčiaková a kol. (2015), kde hlavním zdrojem dat byly výsledky dotazníkového šetření, které se zaměřily na získávání názorů obyvatel a jak moc jednotlivé zadané proměnné ovlivňují jejich životní úroveň. Výsledky by pak měly odrážet komplexní hodnocení životní úrovně a otázky byly formulovány tak, aby zahrnuly všechny oblasti, které jsou součástí životních standardů, například vzdělání, zdraví, životní prostředí, veřejný život, ekonomická stránka života, infrastruktura a mezilidské vztahy atd. Autoři došli k závěru, že nejvhodnější a dostatečné pro zhodnocení životní úrovně je subjektivně vymezená oblast a tou jsou vzájemné mezilidské vztahy a zdraví, a až na druhém místa byla ekonomická stránka života. Lze říci, že tyto dva faktory jsou obecně chápány jako rozhodující pro vyjádření spokojenosti a míry kvality života. Diplomová práce se zabývá dopadem státního zadlužení na životní úroveň obyvatel států V4, ve které bude zkoumána životní úroveň a bude vybrán nejrelevantnější ukazatel životní úrovně k provedení analýzy, tj. buď HDP per capita, HDI, World Happiness Index a OECD Better Life Index. Autoři došli k závěru, že postačujícími faktory, které měří kvalitu životní úrovně, jsou mezilidské vztahy a zdraví, které jsou dílčí součástí metody HDI. Dále pak ekonomická stránka života, která je zahrnuta v HDP per capita. Tyto ukazatele jsou podrobněji popsány v dalších podkapitolách diplomové práce a jsou podrobněji vysvětleny vlivy na kvalitu životní úrovně a kvalitu života.

3.2.2 Ukazatele životní úrovně

Tato kapitola se věnuje definicím ukazatelů životní úrovně, kde jich lze spatřit ihned několik a následující text popisuje jednotlivě jejich role při měření životní úrovně.

Role HDP per capita při měření životní úrovně

Autoři Stiglitz et al. (2006) definují HDP jako souhrnný ekonomický agregát, který zachycuje hodnotu služeb a hodnotu zboží vyprodukovaných na daném území v určitém časovém rozmezí. HDP je používán jako ukazatel ekonomické prosperity dané země, a je důležitým indikátorem při měření konkurenceschopnosti ekonomik. Co však HDP nepodchycuje a neumožňuje pozorovat, jsou například zásoby neobnovitelných zdrojů, změny životního prostředí a dále také kvalitu populace; proto je důležité respektovat jeho definici, jehož hlavním cílem je mimo jiné i hledat ukazatele, které mohou poskytnout a zhodnotit nejen ekologické a sociální aspekty, ale i výkonnost ekonomiky. Dále se autoři později ve své publikaci také pozastavili nad tím, zda je HDP vypovídajícím ukazatelem pro měření životní úrovně, jelikož existuje řada případů, kde se ekonomice daří lépe, ale nevypovídá to o reálném stavu života.

Tímto tématem se zabývala i autorka Zbránková (2014), která uvádí, že pokud jde o dlouhodobou udržitelnost v souvislosti s hodnocením rozvoje společnosti, není ukazatel HDP ten pravý (resp. pokud se použije pouze ukazatel HDP z dlouhodobého hlediska). O stejném problému hovoří i autoři Kubiszewski et al. (2013), kteří ve své studii konstatují, že HDP, jakožto nejpoužívanější ukazatel celkové výkonnosti země, původně nebyl navržen k měření ekonomického a sociálního blahobytu. Je však potřeba mít nějaký ukazatel, měřítko, které měří progres při dosahování cílů (environmentálních, sociálních a ekonomických). Dále došli k závěru a shodli se, že HDI je lepší hodnota pro měření blahobytu, než – li HDP právě z výše uvedených důvodů.

Dále se Zbránková (2014) ve své publikaci zmiňuje o oblastech, které HDP ukazatel nezohledňuje, ale měli by patřit mezi sledovanými indikátory:

- a) **Volný čas** – jeden z indikátorů, který důležitě ovlivňuje kvalitu života a lze ho využít podle vlastního uvážení (utužování společenských vztahů apod.)
- b) **Lidský kapitál** – aktivity, které jsou věnovány lidskému kapitálu, jsou významnými investicemi do zdraví jedince a jsou důležitou složkou životní úrovně.
- c) **Domácnosti a dobrovolnická činnost** – péče o potřebné, soběstačnost, samozásobitelství.

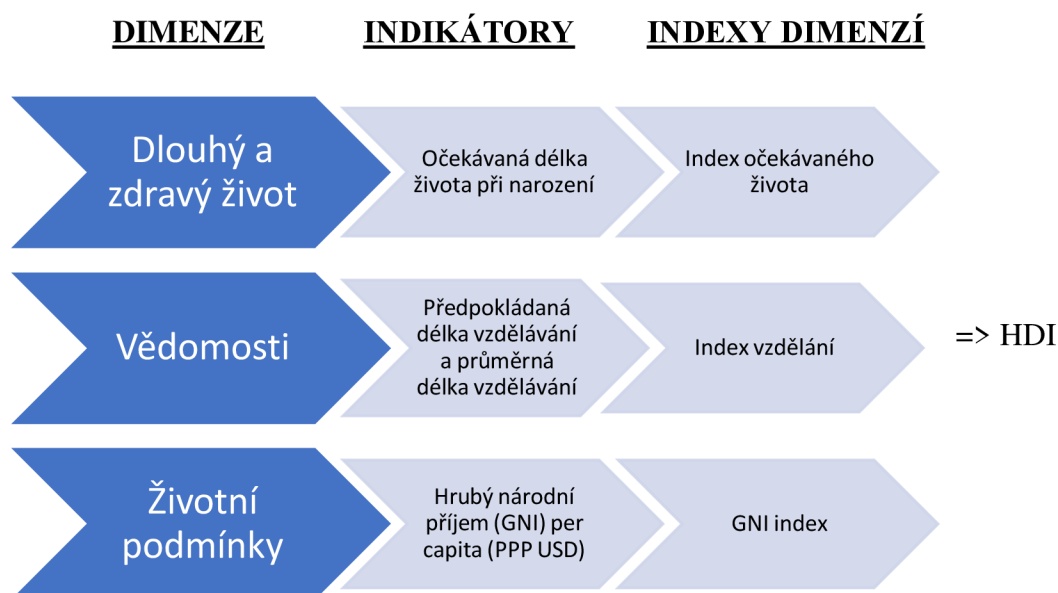
- d) **Technologie** – do ukazatele HDP se nepromítají dlouhodobé dopady v některých oblastech (environmentální a sociální), jako je například technologický vývoj.
- e) **Kriminalita a rodinné vztahy** – tyto indikátory přirozeně zvyšují HDP a jsou spojeny s nutnými náklady (rozvodové řízení, trestní čin), ale přirozeně nijak nezvyšují kvalitu života.
- f) **Životní prostředí** – pokud jde o dopad výroby na životní prostředí, tak v tomto případě to HDP nezohledňuje, jsou však implementovány nástroje na zlepšení životního prostředí z důvodu zrušení výrobou. To může zvyšovat HDP, ale nemá to dopad na růst kvality životního prostředí oproti počátku.
- g) **Znečišťování a nadměrné užívání přírodních zdrojů** – jde například o země, které jsou tradičními vývozci ropy a mají relativně vysokou úroveň hrubého domácího produktu (HDP), ale ostatní aspekty života v těchto zemích obvykle nejsou tak velké.
- h) **Zdraví** – pokud jde o rostoucí náklady ve zdravotnictví, mohou se odrazit v ukazateli HDP, ale nemění to nic na míře blahobytu obyvatel.

Z výše uvedeného vyplývá, že v posledních letech se odborná veřejnost ve větší míře věnuje problematice měření životní úrovně obyvatel. Jako reakce na výše popsané nedostatky ukazatele HDP, který je primárně ekonomickým ukazatelem, vznikla řada snah o konstrukci ukazatele, který by reálně vystihoval skutečnou životní úroveň jednotlivých států. Ukazatele se liší svou povahou. Některé jsou založeny na subjektivních výpovědích obyvatel, což může do jisté míry lépe odrážet reálné vnímání kvality života. Na druhou stranu jsou takové ukazatele mezi jednotlivými státy vzájemně nekomparativní. Jiné ukazatele vychází z objektivních dat, snaží se kvantifikovat data a syntetizovat je do podoby konkrétního ukazatele. Kvalita života je každopádně významnou veličinou a potřeba jejího správného a co nejreálnějšího měření je pro vědce a výzkumníky významná pro vyvození závěrů a doporučení vyplývajících z prováděných studií.

Human Development Index

Společnost má právo vědět kde je a kam přesně směřuje. Slouží k tomu informace, které jsou měřitelné a jsou základními nástroji. Bez nich by bylo obtížné posoudit pokroky, které společnost udělala. Obecně lze hovořit o měření vývoje blahobytu a důvodem vzniku HDI byla nezbytnost zdůraznit, že rozvoj země není závislý jen na hospodářském růstu. Proto byl ukazatel HDI vytvořen jako souhrnné měřítko pro rozhodující dimenze lidského rozvoje (OECD, 2009). K založení sloužil rozvojový program, který nese název OSN – United Nations Development, Programme (dále jen UNDP) v roce 1990, který se konkrétně zaměřil na dlouhý a zdravý život, životní úroveň a vzdělání a znalosti. Tyto dimenze byly klíčové při vzniku ukazatele HDI a jde o jejich geometrický průměr (UNDP, 2018). UNDP dále uvádí několik relevantních postřehů v rámci HDI, na které se musel úřad pro zprávy o lidském rozvoji zaměřit. Jeden z příkladů je fakt, že HDI není komplexním měřítkem lidského rozvoje. Jak již bylo uvedeno výše, HDI se zaměřuje pouze na základní dimenze lidského rozvoje (dlouhý a zdravý život, životní úroveň a vzdělání a znalosti) a úřad pro zprávy o lidském rozvoji, resp. jejich členové si museli uvědomit, že lidské volby jsou nekonečné. Další z postřehů je například relevantnost na bázi dlouhodobých výsledků rozvoje. HDI tedy neměří krátkodobé úspěchy lidského rozvoje, jelikož neodráží vstupní úsilí. Posledním příkladem z postřehů je, že hodnota HDI maskuje rozdíly v nerovnosti napříč zeměmi, jelikož se jedná o průměrné měřítko (pohlaví, etnické skupiny, regiony, apod.) Následující obrázek popisuje strukturu ukazatele (dimenze a indikátory HDI):

Obrázek č. 1: Struktura ukazatele HDI

Zdroj: vlastní zpracování, UNDP (2023)

Dimenze **Dlouhý a zdravý život** je posouzena dle naděje dožití při narození a předpokládaného průměrného dožitého věku jedince. Pokud se bere délka života v kontextu „čím delší dožití, tím lepší kvalita života“, tak s tímto tato dimenze nekalkuluje. Dimenze **Vzdělání** je měřena dvěma způsoby. Jako prvním hodnotícím údajem je očekávaný počet let ve chvíli nástupu do školy. Druhým hodnotícím údajem je jedinec, který dovršil 25 let a je brán jeho počet let strávených ve školním (vzdělávacím) zařízení. Oblast **Životní podmínky** reflektuje hrubým národním příjmem per capita, ale opět nereflektuje chudobu, nerovnosti, lidskou bezpečnost apod. Obecně HDI zjednodušuje a zachycuje pouze úsek toho, co lidský rozvoj obnáší (UNDP, 2023).

V rámci výsledného indexu jsou poté sledované státy rozděleny do čtyř kvalitativních úrovní. To znázorňuje následující tabulka, která představuje hodnoty (úrovně), do kterých jsou jednotlivé státy zařazeny.

Tabulka č. 2: Klasifikace lidského rozvoje dle HDI

Úroveň rozvoje	Hodnota HDI
Velmi vysoká úroveň rozvoje	0,800 a více
Vysoká úroveň lidského rozvoje	0,700-0,799
Střední úroveň lidského rozvoje	0,550-0,699
Nízká úroveň lidského rozvoje	0,550 a méně

Zdroj: vlastní zpracování dle UNDP (2023)

Hodnoty HDI jsou každoročně vykazovány od roku 1990, tudíž je časová řada dostatečně dlouhá k reprezentativnímu vyhodnocování napříč roky a lze s nimi tedy analyticky pracovat. Hodnoty říkají, že čím vyšší hodnota indexu, tím větší je lidský rozvoj. Na základě žebříčku, který je sestaven na základě výsledků HDI je hodnocena míra kvality života; resp. hodnoty upozorňují na jednotlivé změny v zemích, kde dochází ke stagnaci či nebo naopak ke zrychlování rozvoje. Na tomto principu lze srovnat kvalitu života v jednotlivých sledovaných státech.

World Happiness Index

WHI neboli World Happiness Index (Index světového štěstí), je alternativním ukazatelem, který je využíván v rámci výročních zpráv v části World Happiness Report. World Happiness Report (2023) hodnotí údaje z globálních průzkumů, kde se na subjektivní bázi informují o vlastních životech lidí ve více než 150 zemích světa. Zatímco nedávná pandemie měla pravděpodobně dopad na štěstí a na představy o důležitých potřebách pro dobrý život jednotlivce, neznamená to však, že to bude dlouhodobým jevem; kolektivní podpora pro zlepšení blahobytu může společnost, která je spojena s trendem štěstí a jejím pokrokem, značně ovlivnit. Ukazatel je založen na bázi spokojenosti konkrétního aspektu života, kde volí na stupnici 0-10 podle spokojenosti respondenta. V hodnocení je obsaženo 6 základních bodů: tj. důvěra a velkorysost, sociální podpora, příjem, svoboda a očekávaná délka zdravého života. Výsledky jsou shrnuty jako jedno výsledné číslo. Při hodnocení je dle autorů Helliwell et al. (2012) dále důležité mít na vědomí, že v každé zemi existují rozdíly v životním hodnocení, které odrážejí odlišné životní okolnosti a osobnosti a mnoho dalších věcí, co měli respondenti na mysli ve chvíli,

kdy byla otázka položena. OECD (2023) mluví o World Happiness Index jako o nástroji, který se používá z důvodu hodnocení blahobytu občanů po celém světě.

OECD Better Life Index

Dle reportu OECD Better Life Index (2023) tento index zahrnuje jedenáct indikátorů, které jsou přesně definované a rozdělené dle dimenzí blahobytu. Byl vytvořen Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj v roce 2011 a měl by lépe zachycovat různé dimenze sociálního a hospodářského pokroku. Dále OECD odkazuje právě na výše zmíněné indexy, které se hodnotí dle míry důležitosti každého jedince (státu).

1. Bydlení
2. Příjem
3. Pracovní místa
4. Společenství
5. Vzdělání
6. Životní prostředí
7. Občanská angažovanost
8. Zdraví
9. Spokojenost se životem
10. Bezpečnost
11. Rovnováha mezi pracovním a soukromým životem

Hodnocení, které probíhá na škále od 0–5 respondenti přikládají důležitost na každý indikátor zvlášť dle svého uvážení (0 nejmenší důležitost, 5 nejvyšší důležitost). Ukazatel **Bydlení** představuje podmínky bydlení a výdaje, ukazatel **Příjem** zase příjem domácností a finanční příjem, **Pracovní síla** představuje výdělky, jistotu zaměstnání a nezaměstnanost, **Společenství** představuje kvalitu sítě sociální podpory (zmámí, kamarádi, rodina a další.), u **Vzdělání** je to přínos, resp. to, co z něj máme, **Životní prostředí** představuje kvalitu životního prostředí jedince, **Občanská angažovanost** přesně značí jakékoliv zapojení do demokracie (volby apod.), ukazatel **Zdraví** představuje důležitost zdraví, ukazatel **Spokojenost s životem** štěstí, **Bezpečnost** zase představuje míru vražd a napadení a poslední ukazatel je **Rovnováha mezi pracovním a soukromým životem** neboli „How

much you work, how much you play“, volně přeloženo do českého jazyka „Kolik pracujete, tolik hrajete“. Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj si stanovuje za cíl určit v jednotlivých státech, jaká z výše uvedených oblastí přispívá ke kvalitě života, nikoliv přiřadit státům pozice dle úspěšnosti. Z výše uvedeného vyplývá, že principem OECD Better Life Index je komparace zvolených dimenzí kvality života. Pokud jde o porovnání například s HDI, je dle Krasona (2014) ukazatel OECD Better Life Index komplexnějším ukazatelem, ale je kritizován z hlediska absence duševních a psychologických aspektů. Jelikož je ukazatel poměrně mladý, bude složité vyhodnotit údaje z dlouhodobého hlediska a navíc, jeho index není vyjádřen souhrnnou hodnotou; proto by mohlo být vyhodnocování komplikovanější.

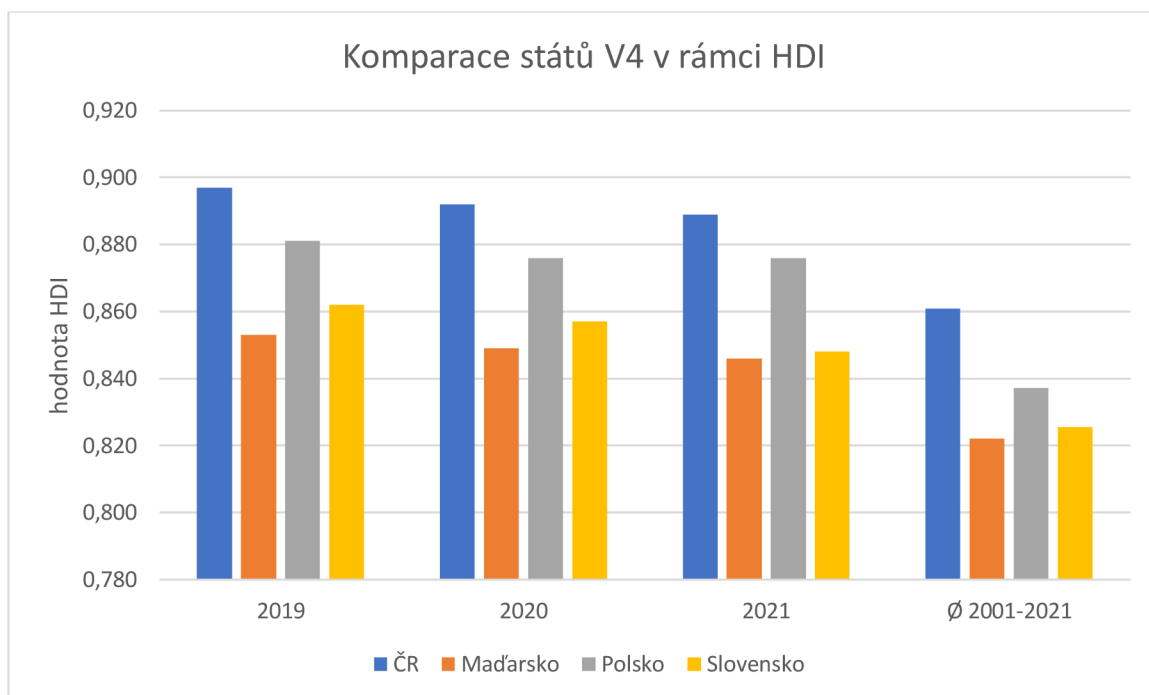
3.2.3 Životní úroveň ve státech V4

Aliance Visegrádské čtyřky vznikla na základě historického, zájmového a geografického hlediska. Klíčovým impulsem pro vytvoření tohoto paktu byl rozpad východního bloku v roce 1991. Kvalitu životní úrovně se snaží každý stát pozitivně ovlivňovat svou vnitrostátní politikou. V rámci vystupování na půdě Evropské unie může být výhodou prosazování společných zájmů těchto postsocialistických států ve vzájemné kooperaci. V posledních letech se ale státy V4 v některých názorových oblastech rozcházejí. Jako příklad lze uvést nesouhlas Maďarska s ekonomickými sankcemi vůči Rusku v návaznosti na probíhající válku na Ukrajině. Maďarsko má v poslední době kvůli vnitrostátní politice a vystupování problém s vyplácením Evropských dotací. To je jeden z přístupů, který se razantně liší od ostatních sledovaných států a může to do budoucna narušovat Visegrádskou spolupráci.

Komparace států V4 v rámci HDI

Tato kapitola diplomové práce se zabývá porovnáním vývojem států V4 a jejich vyhodnocení na základě grafu, kde jsou vyobrazeny hodnoty HDI napříč roky 2019-2021 a průměr hodnot od 2001- 2021.

Graf č. 5: Komparace států V4 v rámci HDI

Zdroj: vlastní zpracování, UNDP (2023)

Z grafu je patrné, že nejvyšší hodnota je dosažena jak z hlediska pozorování let 2019-2021, tak průměrné hodnoty napříč roky 2001-2021, dlouhodobě u České republiky. Všechny sledované státy přesáhly hranici 0,8 což je pozitivní jev, jelikož se dostaly do skupiny s velmi vysokou úrovní lidského rozvoje. První tuto hranici překonala ČR v roce 2001 a jako poslední se mezi státy V4 s velmi vysokou úrovní lidského rozvoje zařadilo Slovensko v roce 2006. V posledních sledovaných letech i v průměru při sledování delšího časového období, má nejvyšší hodnotu ukazatele HDI, ČR. Pořadí jednotlivých států odpovídá dlouhodobému průměru, tj. 1. ČR, 2. Polsko, 3. Slovensko a 4. Maďarsko. V roce 2021 se Maďarsko dle výše uvedeného grafu přiblížilo životní úrovni obyvatel Slovensku.

Mezi faktory ovlivňující HDI patří také již zmiňovaná koronavirová pandemie, která se stala jednou z nejvýznamnějších ekonomických a společenských událostí na globální úrovni. Způsobila zmatek v globální ekonomice a sociální sféře a dle autorů Czech et al. (2020) to bylo v rozsahu, který nebyl pozorován od hospodářské krize.

Na vývoj HDI má také velký vliv dle UNDP (2022) planetární změny, sociální, ekonomická a politická nestabilita, různé konflikty a mimo těchto ukazatelů report zmiňuje i migraci. Migrační otázka se často staví do středu zvýšené sociální a politické polarizace. Lze říci, že otázka na téma migrace je náchylná na dezinformační taktiku a může tak

docházet ke snížení blahobytu společnosti. To vypovídá nejen o blahobytu společnosti na daném území, lze hovořit i o blahobytu jedince, který právě migruje buď z důvodů ekonomických či válečných. Válečné téma je nyní velmi aktuální. Lze říci, že pokud by došlo ke zkoumání blahobytu na území Ukrajiny, tak ukazatel HDI by mohl klesat. Stejně tak pokud by došlo ke zkoumání blahobytu jedince, který právě prochází migrační vlnou a je odkázán na pomoc od jiných států.

Státy, které přijaly velké množství běženců, mezi ně patří hlavně Polsko, Česká republika, Slovensko a Maďarsko, jsou povinni nabídnout finanční pomoc a zázemí aspoň na určitou dobu, než si jedinec obstará potřebné k soužití na daném území. To souvisí se státní pokladnou, z které je vynaloženo velké množství finančních prostředků ze sociálních fondů a v důsledku těchto událostí může dojít k prohlubování státního zadlužení. Tyto mnohočetná rizika vyžadují společné úsilí, politická řešení, vývoj společenských norem a chování, aby došlo k zajištění bezpečnosti a rozvoj společnosti pro všechny.

4 Analytická část práce

4.1 Vliv státního dluhu na životní úroveň ve státech V4

Cílem diplomové práce je zhodnocení dopadů výše státního dluhu na životní úroveň v zemích Visegradské čtyřky. Pro možnost komplexního zhodnocení dopadů vývoje a struktury státního dluhu na životní úroveň v těchto státech je cíl práce rozdělen na jednotlivé dílčí cíle. Pro zodpovězení dílčích cílů jsou stanoveny metodologické techniky a postupy na základě literární rešerše dané problematiky. Závěry jednotlivých analýz jsou následně syntetizovány pro možnost popsat komplexně zkoumaný vztah státního dluhu a životní úrovně ve státech Visegradské čtyřky. V rámci jednotlivých podkapitol věnovaných dílčím cílům dochází k:

- a) vymezení výzkumné otázky
- b) deskripci a úpravě výzkumných dat
- c) popisu vybrané metody a rekapitulaci metodologického postupu
- d) analýze dané problematiky
- e) stanovení dílčích závěrů

4.1.1 Analýza vlivu výše státního dluhu na životní úroveň ve státech V4

Cílem této kapitoly je zodpovědět stanovený první dílčí cíl (DC1), tedy zjistit, zda existuje významný statistický vliv výše státního dluhu na životní úroveň ve státech V4. Pro možnost dosažení stanoveného cíle je formulována výzkumná otázka.

a) výzkumná otázka a stanovení hypotéz

Základní výzkumná otázka byla stanovena následovně:

Jaká je míra vlivu vývoje státního dluhu v jednotlivých státech V4 na životní úroveň obyvatel těchto států?

Pro možnost formulovat závěry DC1 je třeba stanovit hypotézy na základě předpokládaného kauzálního vztahu. Tento vztah mezi státním zadlužením a životní úrovní

je stanoven na základě následujícího východiska v návaznosti na literární rešerši v praktické části diplomové práce.

Východisko pro stanovení hypotéz:

Základem pro stanovení hypotéz tohoto dílčího cíle práce je předpoklad, že jakákoliv forma státního zadlužení vede k růstu důchodu domácností. Dluh zpravidla vzniká proto, aby stát mohl vyplácet například starobní důchody, sociální dávky, mzdy úředníkům atd. Podstatou je, že státní zadlužení by ve výsledku vždy měl přejít do zvýšení životní úrovně obyvatel. Dluh může sloužit na investice do výstavby, k nákupu zboží k podpoře nejrůznějších projektů, které by nebylo možné realizovat ze stávajících disponibilních zdrojů státního rozpočtu, bez zadlužení. Vzniká tak domácí produkt, který by jinak vzniknout nemohl, jsou vypláceny mzdy, na které by jinak nebyly prostředky. V jakém rozsahu dojde k přeměně zadlužení na zlepšení životní úrovně obyvatel lze těžko kvantifikovat a je to předmětem diskuse. Lze ale konstatovat, že dluh se zpravidla v nějaké formě přemění na disponibilní důchod domácností. Na tuto skutečnost nemá vliv ani způsob, jakým státní zadlužení vznikne. Např. pokud dluh vznikne vlivem poklesu příjmů, nejčastěji úlevou na daních, efekt je nadále stejný. Pokud výdaje státního rozpočtu zůstanou neměnné, z nich plynoucí komfort obyvatel zůstane a mimo to budou mít dodatečný důchod vlivem menších odvodů na základě daňového systému. Zadlužení se nepromítne do důchodů domácností pouze ve formě vyšších mezd, ale často právě ve formě zvýšení životní úrovně. Příkladem může být investice do vzdělávacího systému. Je irelevantní, zda dochází ke státnímu zadlužení ve formě růstu výdajů nebo snižováním příjmů – dluh by měl mít stále pozitivní dopad na životní úroveň občanů.

Na základě výše uvedeného jsou obecně stanoveny nulová hypotéza (H₀) a alternativní hypotéza (H₁). Tyto hypotézy jsou specifikovány pro jednotlivé analýzy u konkrétních států, včetně použitých ukazatelů:

H₀ = růst životní úrovně nezávisí na výši státního zadlužení

H₁ = růst životní úrovně závisí na výši státního zadlužení

b) deskripce výzkumných dat

Pro možnost zodpovědět stanovenou výzkumnou otázku jsou sestaveny dvě časové řady pro každý ze zkoumaných států. První časová řada zobrazuje vývoj státního zadlužení. K sestavení této časové řady bylo využito veřejně dostupných zdrojů, konkrétně databáze OECD. Ukazatelem je „General Government debt“, který je vyjádřen pomocí poměru veřejného dluhu k HDP, jakožto klíčový ukazatel udržitelnosti veřejných financí. Ukazatel zahrnuje dluhové cenné papíry, půjčky, oběživo a vklady a další závazky (OECD, 2023). Tento ukazatel byl zvolen na základě východisek uvedených v teoretické části práce (kapitola Definice státního zadlužení). Časová řada je prezentována v následující tabulce.:

Tabulka č. 3: Vládní dluh (Gross Government debt) v % HDP

rok/stát	ČR	Maďarsko	Polsko	Slovensko
2001	0,283	0,595	0,446	0,585
2002	0,306	0,606	0,540	0,515
2003	0,333	0,614	0,562	0,494
2004	0,329	0,647	0,538	0,468
2005	0,324	0,676	0,553	0,399
2006	0,320	0,709	0,550	0,376
2007	0,306	0,719	0,516	0,361
2008	0,330	0,757	0,539	0,349
2009	0,397	0,849	0,572	0,440
2010	0,441	0,861	0,622	0,483
2011	0,470	0,951	0,626	0,511
2012	0,562	0,984	0,660	0,607
2013	0,560	0,972	0,671	0,651
2014	0,548	1,006	0,719	0,678
2015	0,517	0,988	0,703	0,662
2016	0,474	0,987	0,734	0,676
2017	0,433	0,932	0,690	0,653
2018	0,401	0,869	0,667	0,633
2019	0,378	0,839	0,636	0,630
2020	0,470	0,971	0,775	0,777
2021	0,485	0,888	0,683	0,798

Zdroj: Vlastní zpracování, UNCTAD (2023)

Druhou časovou řadou je vývoj životní úroveň v zemích V4. Ukazatel HDI by zvolen na základě literární rešerše. Jeho hlavní výhodou je komplexnější pohled na problematiku životní úrovně, kdy např. oproti ukazateli HDP per capita zohledňuje i oblast školství a

zdravotnictví. Jeho nespornou výhodou je také dostupnost dat za delší časové období ve srovnání s mladšími, přestože komplexnějšími ukazateli pro měření životní úrovně obyvatel (např. OECD Better Life Index). Časová řada je sestavena v následující tabulce:

Tabulka č. 4: Human Development Index (HDI)

rok/stát	ČR	Maďarsko	Polsko	Slovensko
2001	0,806	0,777	0,791	0,764
2002	0,813	0,784	0,799	0,771
2003	0,822	0,792	0,804	0,777
2004	0,825	0,795	0,802	0,785
2005	0,835	0,804	0,808	0,794
2006	0,843	0,810	0,814	0,803
2007	0,850	0,813	0,819	0,814
2008	0,854	0,818	0,824	0,822
2009	0,857	0,818	0,828	0,824
2010	0,862	0,823	0,835	0,829
2011	0,865	0,827	0,839	0,837
2012	0,865	0,830	0,836	0,842
2013	0,874	0,835	0,850	0,844
2014	0,879	0,833	0,842	0,845
2015	0,882	0,834	0,855	0,851
2016	0,885	0,835	0,860	0,853
2017	0,888	0,838	0,865	0,855
2018	0,894	0,849	0,877	0,859
2019	0,897	0,853	0,881	0,862
2020	0,892	0,849	0,876	0,857
2021	0,889	0,846	0,876	0,848

Zdroj: vlastní zpracování, UNCTAD (2023)

Postup výpočtu ukazatele HDI:

$$HDI = \sqrt[3]{I_p + I_v + I_z} \quad (1)$$

I_p = index příjmů

I_v = index vzdělání

I_z = index zdraví

Jednotlivé indexy jsou následně převedeny na hodnotu 0-1, tak aby s nimi šlo pracovat jako s bezrozměrnými. Původně každý z indexů je totiž vyjádřený jinými jednotkami.

Práce využívá sekundárních dat z veřejně dostupných zdrojů. Analyzovaným obdobím jsou roky 2001-2021.

c) popis vybrané metody a rekapitulace metodologického postupu

Časové řady budou podrobeny regresní analýze pro zjištění statistického významu vlivu výše státního dluhu na ukazatele životní úrovně. Konkrétní metodou bude lineární jednofaktorová regrese, která je nejčastěji využívanou metodou sloužící k popisu závislosti spojitých proměnných. Využívá se k popisu závislosti vysvětlované proměnné (HDI) na jedné vysvětlující proměnné (podíl vládního dluhu na HDP). Hladina významnosti pro výpočet lineárního regresního modelu je stanovena na 0,05.

d) analýza dané problematiky

V této části práce dochází k analytické části dílčího cíle práce. Jednofaktorová lineární regrese je vždy provedena u každého státu V4, tedy jednotlivě pro Českou republiku, Polsko, Maďarsko a Slovensko.

Česká republika

V první fázi analýzy jsou stanoveny hypotézy:

H0 = růst životní úrovně (HDI) v ČR **nezávisí** na výši státního zadlužení (vládní dluh/HDP)

H1 = růst životní úrovně (HDI) v ČR **závisí** na výši státního zadlužení (vládní dluh/HDP)

V druhé části analýzy došlo k lineárně jednofaktorové analýze výše uvedených dat pomocí analytického nástroje regresní analýzy v aplikaci EXCEL. V následující tabulce jsou shrnuty výsledky lineárního regresního modelu:

Tabulka č. 5: Lineární regresní model – ČR

<i>Regresní statistika</i>	
Násobné R	0,65085477
Hodnota spolehlivosti R	0,42361193
Nastavená hodnota	0,39159037
Chyba stř. hodnoty	0,02006982
Pozorování	20

ANOVA

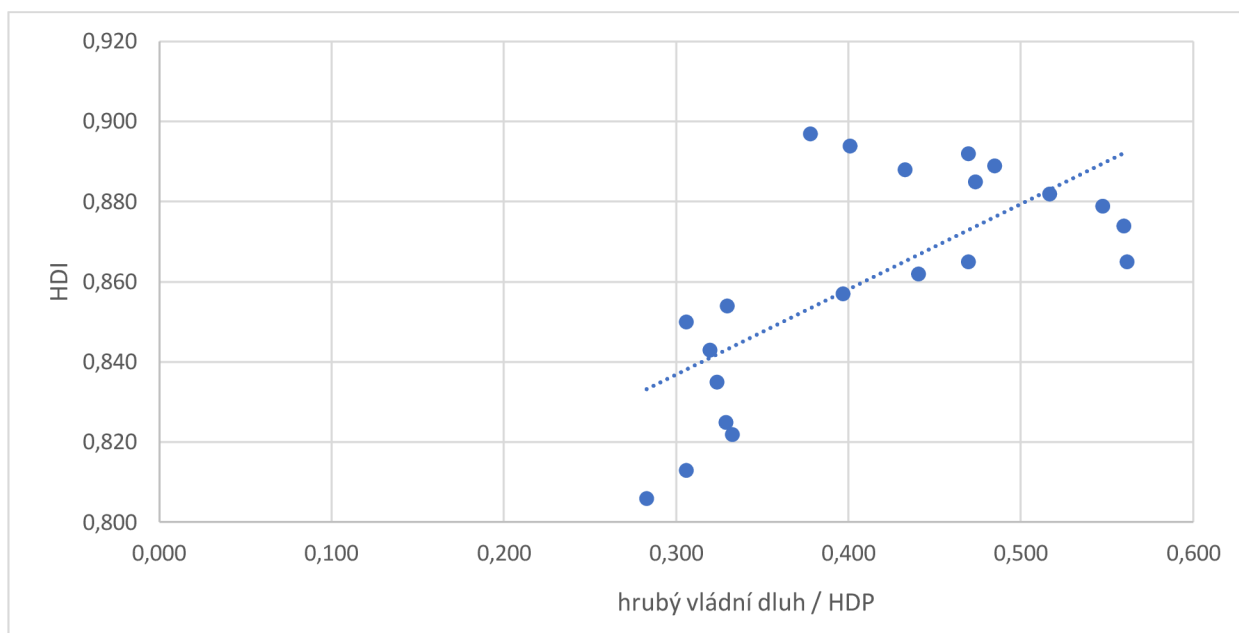
	<i>Rozdíl</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Významnost F</i>
Regrese	1	0,005328593	0,005329	13,22896	0,001884722
Rezidua	18	0,007250357	0,000403		
Celkem	19	0,01257895			

	<i>Koeficienty</i>	<i>Chyba stř. hodnoty</i>	<i>t Stat</i>	<i>Hodnota P</i>	<i>Dolní 95%</i>	<i>Horní 95%</i>
HDI	0,78456824	0,022174085	35,38222	4,31E-18	0,737982218	0,831154
vládní dluh/HDP	0,18841068	0,05180154	3,637164	0,001885	0,079579685	0,297242

Zdroj: vlastní výpočty, UNCTAD (2023)

Provedená regresní analýza determinuje předpis funkce lineárního regresního modelu následovně: $y = 0,19x + 0,78$. P hodnota modelu musí být nižší než hladina významnosti 0,05, což je v tomto případě splněno. Násobné R (korelační koeficient) má hodnotu 0,65 a hodnota spolehlivosti R (index determinace) nabývá hodnoty **0,42**. Výsledky analýzy neprokazují významnou statistickou závislost sledovaných proměnných, v tomto důsledku je potvrzena hypotéza H0. Na základě provedené analýzy se nepodařilo potvrdit signifikantní vliv růstu státního dluhu na růst životní úrovně obyvatel ČR. Následující graf zobrazuje přímku lineárního modelu a jednotlivé reziduální odchylky:

Graf č. 6: Graf lineárního regresního modelu – ČR

Zdroj: vlastní výpočty, UNCTAD (2023)

Dle předpisu lineární funkce s růstem poměru vládního dluhu a HDP o jeden procentní bod, dojde k růstu HDI o 0,19. Statisticky významný vliv však analýzou nebyl potvrzen.

Maďarsko

V první fázi analýzy jsou stanoveny hypotézy:

H0 = růst životní úrovně (HDI) v Maďarsku **nezávisí** na výši státního zadlužení (vládní dluh/HDP)

H1 = růst životní úrovně (HDI) v Maďarsku **závisí** na výši státního zadlužení (vládní dluh/HDP)

V druhé části analýzy došlo k lineárně jednofaktorové analýze výše uvedených dat pomocí analytického nástroje regresní analýzy v aplikaci EXCEL. V následující tabulce jsou shrnuty výsledky lineárního regresního modelu:

Tabulka č. 6: Lineární regresní model – Maďarsko

<i>Regresní statistika</i>	
Násobné R	0,820944082
Hodnota spolehlivosti R	0,673949185
Nastavená hodnota	0,655835251
Chyba stř. hodnoty	0,011649602
Pozorování	20

ANOVA

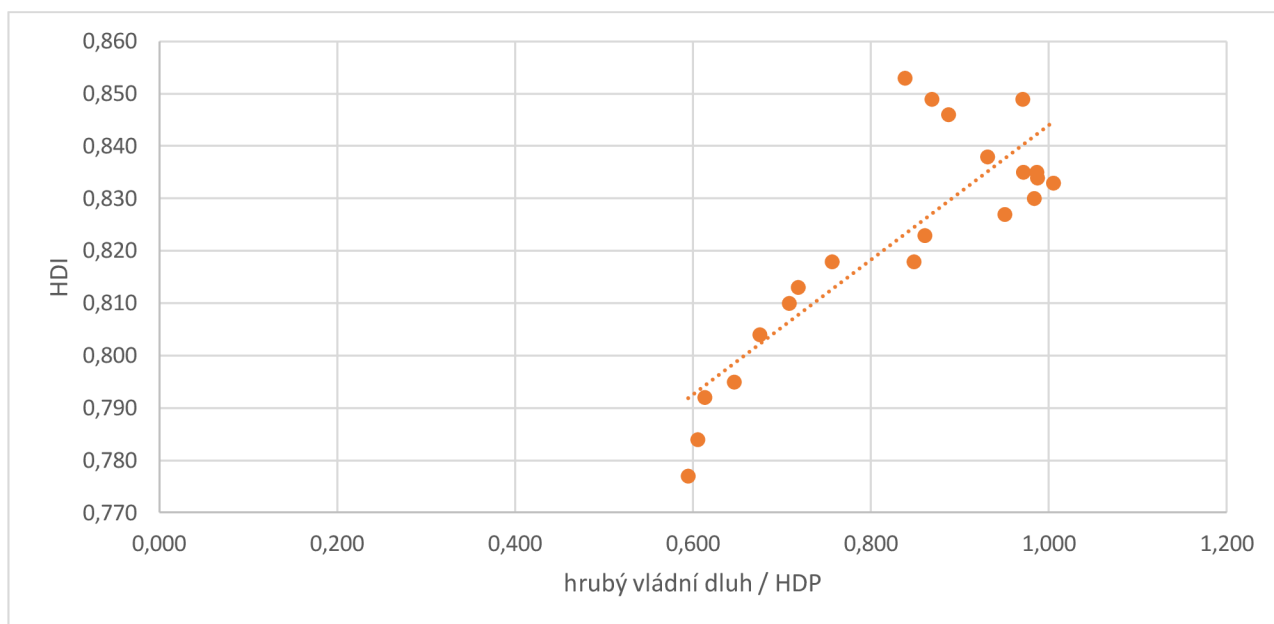
	<i>Rozdíl</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Významnost F</i>
Regrese	1	0,005049362	0,005049362	37,20612	9,19477E-06
Rezidua	18	0,002442838	0,000135713		
Celkem	19	0,0074922			

	<i>Koeficienty</i>	<i>Chyba stř. hodnoty</i>	<i>t Stat</i>	<i>Hodnota P</i>	<i>Dolní 95%</i>	<i>Horní 95%</i>
HDI	0,724597484	0,016551795	43,77757677	9,74E-20	0,689823452	0,759372
vládní dluh/HDP	0,118517107	0,019430047	6,099681857	9,19E-06	0,077696092	0,159338

Zdroj: vlastní výpočty, UNCTAD (2023)

Provedená regresní analýza determinuje předpis funkce lineárního regresního modelu následovně: $y = 0,12x + 0,72$. P hodnota modelu musí být nižší než hladina významnosti 0,05, což je v tomto případě splněno. Násobné R (korelační koeficient) má hodnotu 0,82, což značí poměrně těsnou vzájemnou závislost zkoumaných proměnných. Hodnota spolehlivosti R (index determinace) nabývá hodnoty **0,67**. Výsledky analýzy značí těsnější vztah sledovaných proměnných i významnější vliv růstu státního dluhu na růst životní úrovně obyvatel v případě Maďarska, oproti stejnému sledování na případu ČR. Hodnoty prokazují určitou statistickou závislost sledovaných proměnných, přesto, že nelze hovořit o signifikantní kauzalitě. V tomto důsledku je zamítnuta hypotéza H0 ve prospěch hypotézy H1. Na základě provedené analýzy se podařilo potvrdit vliv růstu státního dluhu na růst životní úrovně obyvatel Maďarska. Následující graf zobrazuje přímku lineárního modelu a jednotlivé reziduální odchylky:

Graf č. 7: Graf lineárního regresního modelu – Maďarsko

Zdroj: vlastní výpočty, UNCTAD (2023)

Dle předpisu lineární funkce s růstem poměru vládního dluhu a HDP o jeden procentní bod, dojde k růstu HDI o 0,12. Statistický vliv byl analýzou potvrzen.

Polsko

V první fázi analýzy jsou stanoveny hypotézy:

H0 = růst životní úrovně (HDI) v Polsku **nezávisí** na výši státního zadlužení (vládní dluh/HDP)

H1 = růst životní úrovně (HDI) v Polsku **závisí** na výši státního zadlužení (vládní dluh/HDP)

V druhé části analýzy došlo k lineárně jednofaktorové analýze výše uvedených dat pomocí analytického nástroje regresní analýzy v aplikaci EXCEL. V následující tabulce jsou shrnuty výsledky lineárního regresního modelu:

Tabulka č. 7: Lineární regresní model – Polsko

<i>Regresní statistika</i>	
Násobné R	0,818306665
Hodnota spolehlivosti R	0,669625798
Nastavená hodnota	0,651271676
Chyba stř. hodnoty	0,016027038
Pozorování	20

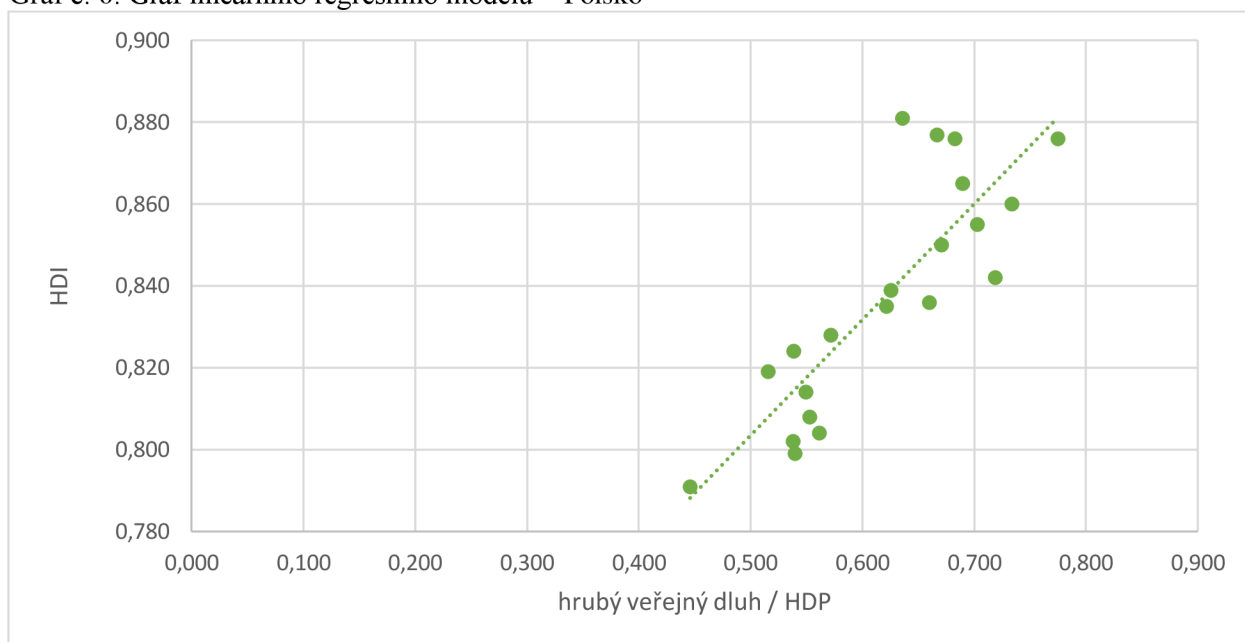
ANOVA					
	<i>Rozdíl</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Významnost F</i>
Regrese	1	0,009371413	0,009371413	36,48367302	1,0381E-05
Rezidua	18	0,004623587	0,000256866		
Celkem	19	0,013995			

	<i>Koeficienty</i>	<i>Chyba stř. hodnoty</i>	<i>t Stat</i>	<i>Hodnota P</i>	<i>Dolní 95%</i>	<i>Horní 95%</i>
HDI	0,659205409	0,030063616	21,92701656	1,95708E-14	0,596044095	0,72236672
vládní dluh/HDP	0,287184759	0,047545795	6,040171605	1,0381E-05	0,187294751	0,38707477

Zdroj: vlastní výpočty, UNCTAD (2023)

Provedená regresní analýza determinuje předpis funkce lineárního regresního modelu následovně: $y = 0,29x + 0,66$. P hodnota modelu musí být nižší než hladina významnosti 0,05, což je v tomto případě splněno. Násobné R (korelační koeficient) má hodnotu 0,82, což značí poměrně těsnou vzájemnou závislost zkoumaných proměnných. Hodnota spolehlivosti R (index determinace) nabývá hodnoty **0,67**. Výsledky analýzy značí obdobnou sílu vzájemné závislosti i kauzálního vztahu sledovaných proměnných jako v případě Maďarska. Sledujeme zde opět významnější vliv růstu státního dluhu na růst životní úrovně obyvatel, jako v případě Maďarska. Vliv je podstatně významnější oproti stejnému sledování na případu ČR. Hodnoty prokazují určitou statistickou závislost sledovaných proměnných, přesto, že nelze hovořit o signifikantní kauzalitě. V tomto důsledku je zamítnuta hypotéza H0 ve prospěch hypotézy H1. Na základě provedené analýzy se podařilo potvrdit vliv růstu státního dluhu na růst životní úrovně obyvatel Polska. Následující graf zobrazuje přímku lineárního modelu a jednotlivé reziduální odchylky:

Graf č. 8: Graf lineárního regresního modelu – Polsko

Zdroj: vlastní výpočty, UNCTAD (2023)

Dle předpisu lineární funkce s růstem poměru vládního dluhu a HDP o jeden procentní bod, dojde k růstu HDI o 0,29. Statistický vliv byl analýzou potvrzen.

Slovensko

V první fázi analýzy jsou stanoveny hypotézy:

H0 = růst životní úrovně (HDI) ve Slovensku **nezávisí** na výši státního zadlužení (vládní dluh/HDP)

H1 = růst životní úrovně (HDI) ve Slovensku **závisí** na výši státního zadlužení (vládní dluh/HDP)

V druhé části analýzy došlo k lineárně jednofaktorové analýze výše uvedených dat pomocí analytického nástroje regresní analýzy v aplikaci EXCEL. V následující tabulce jsou shrnuty výsledky lineárního regresního modelu:

Tabulka č. 8: Lineární regresní model – Slovensko

<i>Regresní statistika</i>	
Násobné R	0,691581819
Hodnota spolehlivosti R	0,478285412
Nastavená hodnota	0,449301268
Chyba stř. hodnoty	0,021389458
Pozorování	20

ANOVA

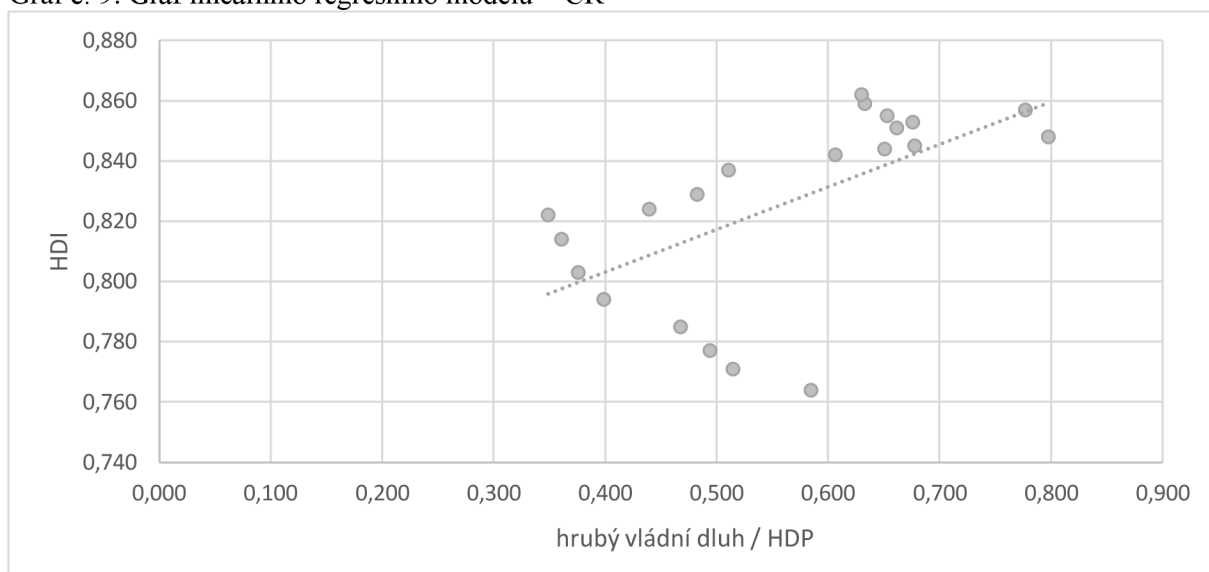
	<i>Rozdíl</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Významnost F</i>
Regrese	1	0,00755	0,00755	16,50162	0,000731183
Rezidua	18	0,008235	0,000458		
Celkem	19	0,015785			

	<i>Koeficienty</i>	<i>Chyba stř. hodnoty</i>	<i>t Stat</i>	<i>Hodnota P</i>	<i>Dolní 95%</i>	<i>Horní 95%</i>
HDI	0,746905953	0,020672	36,13197	2,97E-18	0,70347651	0,790335396
vládní dluh/HDP	0,146391984	0,036037	4,062219	0,000731	0,070680126	0,222103842

Zdroj: vlastní výpočty, UCSTAD (2023)

Provedená regresní analýza determinuje předpis funkce lineárního regresního modelu následovně: $y = 0,15x + 0,75$. P hodnota modelu musí být nižší než hladina významnosti 0,05, což je v tomto případě splněno. Násobné R (korelační koeficient) má hodnotu 0,69 a hodnota spolehlivosti R (index determinace) nabývá hodnoty **0,48**. Výsledky analýzy neprokazují významnou statistickou závislost sledovaných proměnných. Vzájemná závislost proměnných i zkoumaný kauzální vztah je těsnější, než v případě Slovenska, nicméně ve srovnání s Maďarskem a Polskem jsou tyto hodnoty nízké. V tomto důsledku je potvrzena hypotéza H0. Na základě provedené analýzy se nepodařilo potvrdit signifikantní vliv růstu státního dluhu na růst životní úrovně obyvatel Slovenska. Následující graf zobrazuje přímku lineárního modelu a jednotlivé reziduální odchylky:

Graf č. 9: Graf lineárního regresního modelu – ČR

Zdroj: vlastní výpočty, UNCTAD (2023)

Dle předpisu lineární funkce s růstem poměru vládního dluhu a HDP o jeden procentní bod, dojde k růstu HDI o 0,15. Statisticky významný vliv však analýzou nebyl potvrzen.

e) stanovení dílčích závěrů

Na základě provedené analýzy jednofaktorové lineární regrese, pomocí které byl zkoumán vliv růstu státního zadlužení na životní úroveň v zemích V4, nelze potvrdit pro všechny sledované státy předpoklad stanovený alternativní hypotézou H1, tj. že růst životní úrovně závisí na růstu státního zadlužení. Tento výzkumný předpoklad stanovený na základě konkrétních východisek pospaných v úvodu této kapitoly se potvrdil pouze u Maďarska a Polska. U těchto států lze předpokládat, že růst státního zadlužení pozitivně ovlivňuje životní úroveň jejich obyvatel. V případě ČR a Slovenska se tento vztah nepodařilo potvrdit. Lze uvažovat i nad tím, že nastavené mechanismy a sestavné rozpočty Maďarska a Polska jsou z hlediska vývoje efektivnější, v souvislosti s využitím prostředků získaných na základě růstu zadlužení, oproti ČR a Slovensku. V těchto státech může docházet k lepšímu využití cizích zdrojů financování, které je investováno a distribuováno účelněji směrem ke zlepšení životních podmínek obyvatel těchto států. Je potřeba uvést, že ani v případě Maďarska a Polska není statistická závislost na základě provedené analýzy na významně signifikantní úrovni. ČR má také např. oproti Maďarsku při sledování hrubého vládního dluhu/HDP za rok 2021 zadlužení cca o 40 procentních bodů nižší. Na základě ukazatele HDI je však v ČR nejvyšší životní úroveň napříč sledovanými státy. To znamená, že vyšší životní úroveň je

ČR schopna držet na základě jiných faktorů než je využití prostředků v důsledku státního zadlužení. Výsledky jednofaktorové regresní analýzy shrnuje následující tabulka:

Tabulka 9: Porovnání výsledku lineární regrese – V4

	Korelační koeficient	Index determinace
ČR	0,65	0,42
Maďarsko	0,82	0,67
Polsko	0,82	0,67
Slovensko	0,69	0,48

Zdroj: vlastní výpočty, UNCTAD (2023)

V souvislosti s provedenou analýzou je také třeba zmínit, že v některých případech může mít státní zadlužení příčinu v dlouhodobějších investicích státu. Příkladem může být např. oblast vzdělání, kdy výdaje vynaložené v konkrétním roce mají dopad na státní rozpočet a eventuálně na růst státního zadlužení v ten samý rok, ale profit v podobě růstu životní úrovně obyvatel (v důsledku vyšší vzdělanosti a jejího odrazu ve státním hospodářství) daného státu může být dlouhodobějšího charakteru. Dopad na ukazatel HDI se tak nemusí projevit hned ten stejný rok, což může výsledky do jisté míry zkreslovat. Jak bylo ale popsáno v úvodu této kapitoly, státní zadlužení se zpravidla přímo propíše do růstu důchodů a životní úrovně obyvatel, často i v poměrně krátkém časovém horizontu.

4.1.2 Komparace výše a struktury státního zadlužení mezi jednotlivými státy V4

Cílem této kapitoly je analyzovat druhý dílčí cíl (DC2), tedy komparovat jednotlivé státy V4 z pohledu výše a struktury státního dluhu a přístupu k zadlužení v letech 2001-2021.

a) vymezení výzkumné otázky

Pro možnost dosažení konkrétních výsledků a interpretace závěrů je pro DC2 stanovena následující výzkumná otázka:

Lze identifikovat mezi jednotlivými státy V4 významné rozdíly z hlediska výše a struktury státního zadlužení?

b) deskripce výzkumných dat

Pro možnost dosažení výsledků jsou využita sekundární data z veřejně dostupných databází. V tomto konkrétním případě se jedná primárně o databázi EUROSTAT. Jde především o data státních dluhů států V4, ze kterých byly sestaveny časové řady podílu vládního dluhu na HDP u jednotlivých států V4 a průměru EU. Analyzovaným obdobím je v tomto případě rok 2021 – 2021. Současně jsou také využity údaje za rok 2021, které interpretují strukturu státního zadlužení z hlediska sektoru věřitelů a z hlediska jednotlivých dluhových instrumentů.

c) popis vybrané metody a rekapitulaci metodologického postupu

Výše specifikovaná data jsou analyzována prostřednictvím popisné statistiky. Pro názornost jsou data prezentována v podobě grafů a výstupy jsou komparovány napříč jednotlivými státy se zaměřením na vzájemné odlišnosti.

d) analýza dané problematiky

V následujících kapitolách jsou popsány země uskupení V4 a jsou k nim přiřazeny jednotlivé grafy, které popisují vývoj vládního dluhu v letech 2001 – 2021.

Česká republika

Česká republika je parlamentní republikou, která má dlouhodobě nízkou nezaměstnanost a patří mezi vysoce rozvinuté státy světa. V moci výkonné figuruje vláda a prezident, nově inaugurovaný dne 9. března 2023 – Petr Pavel. Spolu o ostatními státy V4 vstoupila Česká republika do uskupení EU v roce 2004 a je také členem NATO, OSN, OECD a Rady Evropy. Rozsáhle styky má Česká republika kromě států V4 dále také s Německem, dalšími státy EU, Spojenými státy americkými, Izraelem. Pokud jde o spolupráci mezi státy na východ od Evropy, má Česká republika rozsáhlé styky například se Saúdskou Arábií nebo Tchajwanem. Mezi problematické vztahy lze zařadit například spolupráce s Ruskem nebo s Čínskou lidovou republikou. Česká republika v porovnání se světem patří do třiceti nejvyspělejších ekonomik a v rámci komparace V4, čemuž se

primárně věnuje diplomová práce, je Česká republika vzhledem k výši státního dluhu nejméně zadluženou zemí ze všech sledovaných států V4. Podrobnějšímu popisu státního zadlužení se věnuje následující graf, který vymezuje státní zadlužení České republiky od roku 2001 – 2021.

Graf. č. 10: Vývoj vládního dluhu v ČR v letech 2001-2021

Zdroj: vlastní zpracování, Eurostat (2023)

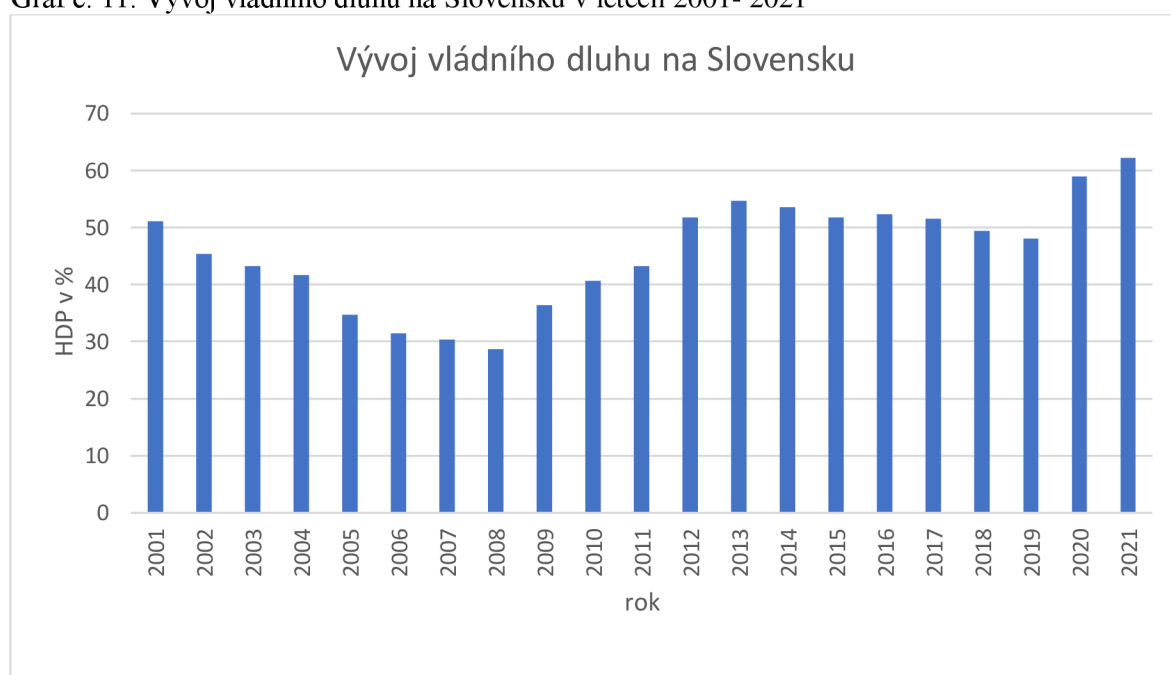
Z grafu je vypovídající, že státní dluh od roku 2001 do 2008 mírně osciloval mezi hodnoty 22,7% - 28,1% HDP. Lze říct, že trend mírně začal klesat od roku 2004 například v důsledku vstupu České republiky do společného hospodářského prostoru, kde se země otevřela novým výzvám ohledně exportu a importu. Na tom se shodli i autoři Jedlička et al. (2014), kteří ve své publikaci došli k závěru, že vstupem do EU se rozšířily exportní možnosti jak v České republice, tak v zemích V4, kde tyto země předčily staré členské země v růstu exportu s velkým náskokem. Tento trend však narušila hospodářská krize, která zemi výrazně zasáhla. Od roku 2009 byl trend stoupající, to lze pozorovat až do roku 2013, kde hodnota stoupla až na hodnotu 44,4 % HDP a dosáhla tak tím svého maxima. V důsledku aplikace různých fiskálních politik ze strany ČR i EU a snaha o zmírnění trendu se podařilo státní zadlužení neprohlubovat a od roku 2014 měl vládní dluh klesající trend. Dalších několik let docházelo k ekonomické konjunktře a to lze spatřit i na výše uvedeném grafu. V roce 2020 však došlo k ekonomickému otřesu v důsledku koronavirové pandemie a stát musel vynaložit prostředky v podobě finanční pomoci ekonomickým subjektům figurujícím na daném trhu. Rok 2022 není v grafu zanesen v důsledku aktualizaci dat, která ještě

neproběhla, ale lze predikovat, že rok 2022 bude mít podobný trend jako rok 2020 a 2021, kde ČR musela opět sáhnout do svých zásob a vynaložit pomoc Ukrajině napadené vojenskými silami ze strany Ruska. Dále by mohli mít vliv na růst zadlužení uprchlíci z Ukrajiny, kterým se ČR rozhodla pomoci v podobě sociální podpory.

Slovensko

Slovensko je parlamentní republikou stejně jako Česká republika. Hlavou státu je prezidentka Zuzana Čaputová a moc výkonnou představuje vláda. Slovenská republika má velmi silné zahraniční vztahy s Německem, je členem NATO a Evropské unie od roku 2004. Dále získalo členství v dalších organizacích jako Organizace spojených národů, Světová obchodní organizace, OECD a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Slovensko sousedí se státy V4 a dalšími státy na východě a s Rakouskem. V současné době je jeden z nejúspěšnějších zemí bývalého Východního bloku, co se týče hospodářského růstu a fungování na bázi vyrovnaného rozpočtu. Od roku 2009 je Slovensko členem eurozóny a Slovenskou korunu nahradilo euro. Státní dluh Slovenska byl v průběhu let 2001 - 2021 velmi proměnlivý. Následující graf znázorňuje vývoj vládního dluhu k poměru HDP. Hodnoty jsou uvedeny v %.

Graf č. 11: Vývoj vládního dluhu na Slovensku v letech 2001- 2021

Zdroj: vlastní zpracování, Eurostat (2023)

Z grafu je patrné, že vývoj vládního dluhu v poměru k HDP je napříč roky variabilní. Od sledovaného roku 2001 hodnoty klesaly až do roku 2008. Tento jev může mít za následek vstup Slovenska do uskupení Evropské unie, kde vývoj mohl umocnit úspěšný hospodářský růst. Od roku 2008 lze vidět značný nárůst, kde Slovensko zasáhla ekonomická krize, stejně jako ostatní státy V4. Od roku 2013 lze vidět opět pokles, kde tento vývoj mohl mít za následek obnovení zahraniční poptávky, jelikož Slovensko má rozvinutý hospodářský sektor, který disponuje konkrétně například produkcí zemědělských výrobků a průmyslovou výrobou. Stejně jako na ostatní státy Evropy i na V4, měla značný vliv na státní zadlužení koronavirová pandemie, která je již několikrát v diplomové práci zmiňována.

Polsko

Polsko zaujímá největší rozlohu v porovnání se státy V4. Polsko je parlamentní republikou a v čele státu je prezident Andrzej Duda. Polsko se stalo členem Evropské unie v roce 2004, ale zatím nepřijalo euro. Je také členem NATO od roku 1999 a klíčovým geopolitickým uskupením se pro něj stala Visegrádská skupina. Z bývalého sovětského bloku patří Polsko k vyspělým státům, a to lze vidět i na indexu lidského rozvoje (nad 0,8 – viz tabulka č. 2. Klasifikace lidského rozvoje dle HDI), který je vysoký. Co se týče státního zadlužení Polska v poměru k HDP, jeho trend není zdaleka tak proměnlivý, jako například u České republiky.

Graf č. 12: Vývoj vládního dluhu v Polsku v letech 2001 - 2021

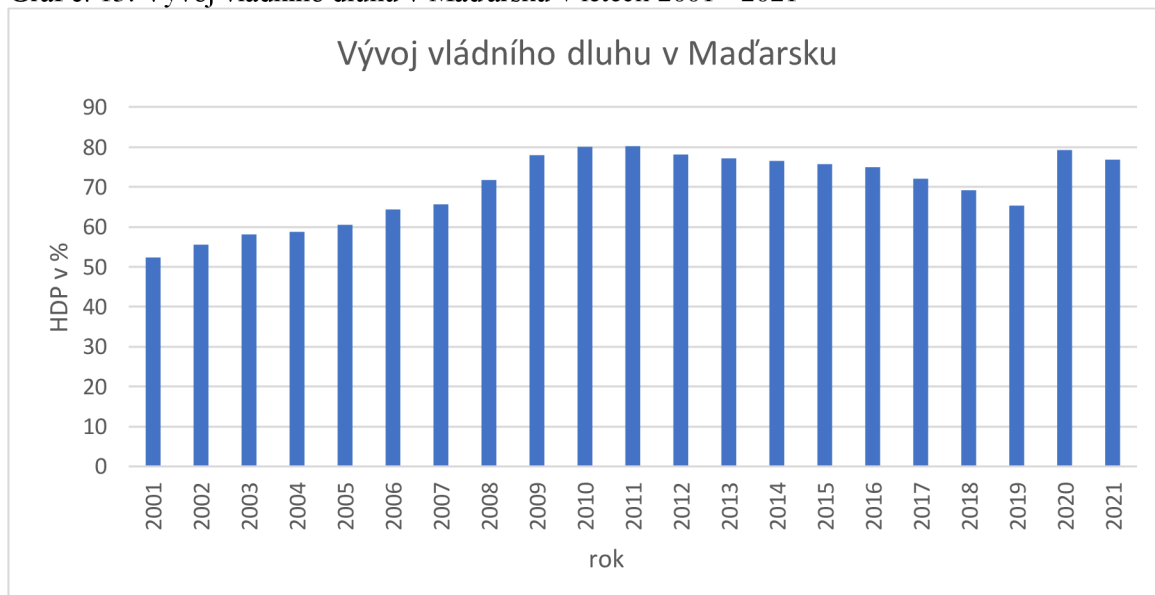
Zdroj: vlastní zpracování, Eurostat (2023)

V grafu lze vidět, že vývoj vládního dluhu je napříč sledovaným obdobím poměrně stabilní. Vládní dluh Polska nebyl zdaleka tak ovlivněn ani světovou ekonomickou krizí, ani koronavirovou pandemií, tak jako například u České republiky nebo Slovenska. Vývoj osciluje mezi malým rozmezím hodnot. Polsko patří mezi nejrychleji a nejstabilněji rostoucí ekonomiky v Evropě. Autoři Kiss et al. (2018) uvádí, že Polsko je 8. největší ekonomikou v Evropské unii a jejich průmyslová základna kombinuje uhelný, chemický, textilní železářský, strojírenský a ocelářský sektor. Lze však predikovat, že vládní dluh v následujícím roce 2022 poroste v důsledku vládních výdajů spojené s uprchlickou vlnou z Ukrajiny, kde je vyvíjen tlak na státní rozpočet. Lze tak očekávat, že nejen v dalším roce 2022 ale i v roce následujícím dojde ke změně ve výši státního dluhu.

Maďarsko

Maďarsko se nachází nejjihněji ze všech států V4 a sousedí s největším počtem států v porovnání se státy V4. Je také členem OSN, NATO a dalších organizací, které jsou již uvedeny u výše zmíněných států V4. Hlavou státu je prezident, který je volen parlamentem v tajných volbách a jeho funkce je spíše reprezentativní.

Graf č. 13: Vývoj vládního dluhu v Maďarsku v letech 2001 - 2021

Zdroj: vlastní zpracování, Eurostat (2023)

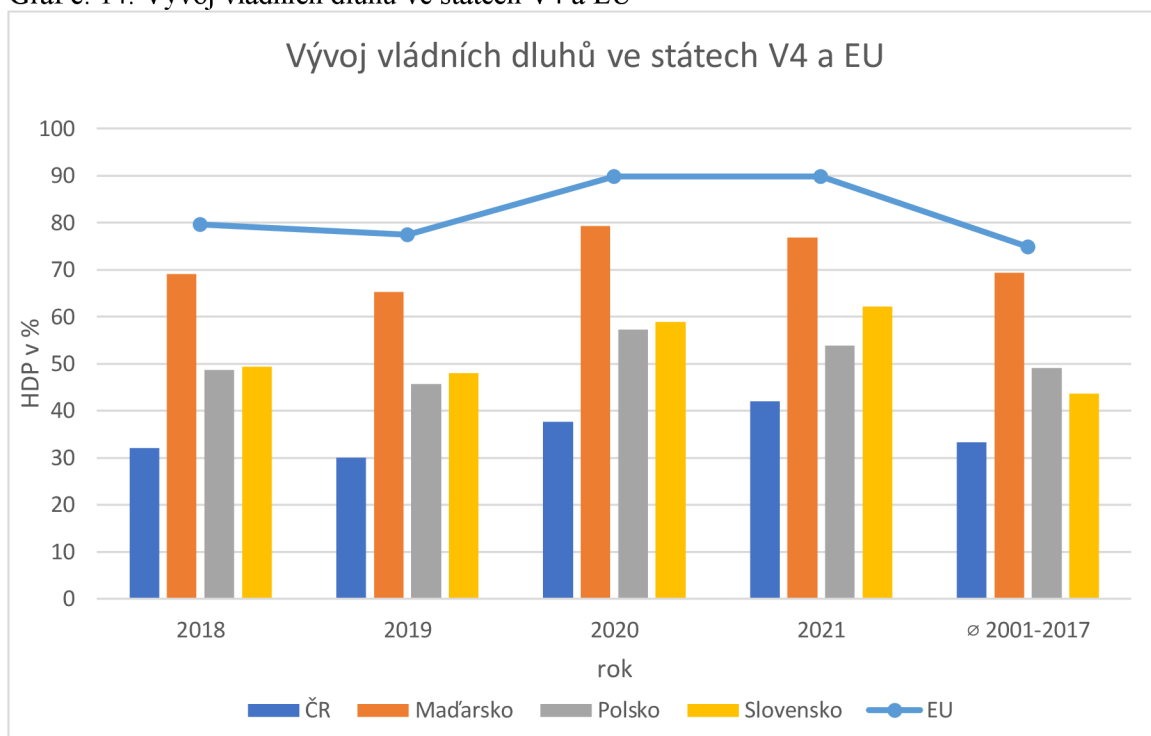
Jak lze vidět v grafu, Maďarsko dlouhodobě žije s vysokým vládním dluhem oproti ostatním státům V4. Od roku 2001 se vládní dluh pomalým tempem zvyšoval až do roku

2008, kde byl zaznamenán větší skok a v roce 2010 se dostal na své prozatímní maximum. Nepomohla tomu ani světová ekonomická recese, která také prohloubila již tak významnou krizi ekonomiky v Maďarsku. Nedostalo se jim však podpory ze strany EU. Jeden z důvodů byla nová kontroverzní ústava, kterou se maďarskému premiérovi Viktoru Orbánovi podařilo zavést. Maďarsko se dlouhodobě potýká s nedůvěrou ze strany Evropské unie ohledně demokratických zásad, které dle EU nejsou ze strany Maďarska zcela dodržovány. Maďarsku se však dařilo dluh od roku 2012 snižovat, a to až do roku 2019. Zde byl zaznamenán skok v důsledku koronavirové pandemie. Pokud dojde ke komparaci například s Českou republikou, která drží úroveň státního zadlužení na nejnižších hodnotách v rámci sledovaných států, tak Maďarská je výrazně vyšší. Je patrné, že Česká republika, i když si prošla hlubokou ekonomickou recesí a krizí v důsledku koronaviru, je na tom v posledním roce sledování lépe (o 10,3 procentních bodů) nežli – li Maďarsko v prvním roce sledování.

Komparace Visegradské skupiny z hlediska výše státního zadlužení

Jak již bylo řečeno v teoretické části práce, V4 nepojí pouze geografické umístění, ale i ekonomická provázanost. Společným cílem států bylo stát se členy EU, což se jim podařilo v roce 2004. Vstupem do EU se všem státům otevřela hospodářská a další témata, která byla diskutována na úrovni tohoto uskupení; tj. například diskuze ohledně jejich vzájemném usilování o přeshraniční spolupráci a výměně informací. Toto uznávané uskupení, které se po dlouholeté nadvládě komunistických režimů dokázalo přes všechny následky přenést, se stalo jedním z nejfunkčnějších uskupení v regionu střední Evropy na politické globální scéně. V4 funguje na principu pravidelného setkávání představitelů (jednou ročně se koná oficiální setkání premiérů), tzn. nefiguruje zde žádná centralizovaná, institucionalizovaná a ani hierarchizovaná uskupení. Obecně hlavními cíli uskupení jsou především modernizace státní správy, informační systémy ve veřejné správě a vzdělávací systémy ve veřejné správě. Poslední rok přichází do diskuze uprchlická krize v důsledku napadení Ukrajiny vojenskými silami ze strany Ruska. Zde je důležitý společný postoj střední Evropy vůči uprchlické krizi a diskuze ohledně zavedení kvót na přerozdělování uprchlíků. Uprchlická krize měla také velký dopad i na státní dluh dílčích zemí, který popisuje následující graf.

Graf č. 14: Vývoj vládních dluhů ve státech V4 a EU

Zdroj: vlastní zpracování, Eurostat (2023)

Jako první lze spatřit, že všechny země V4 jsou pod průměrnou hodnotou vládního dluhu EU. Ten dlouhodobě zvyšuje Řecko, Itálie a také například Španělsko a Portugalsko. V grafu je dále vidět, že Maďarsko je dlouhodobě nejzadluženější zemí v rámci komparace V4 a to od prvního roku sledování. Maďarsko disponovalo vysokým státním dluhem již před vstupem do EU, kde se vláda snažila dluh usměrnit. Nastala však ekonomická krize v Evropě a ve světě a Maďarsko dále prohlubovalo svůj dluh. Usměrnit dluh se jim nepodařilo až do současnosti. Státní dluhy jsou srovnatelné u Slovenska a Polska. Tam se dlouhodobý průměr od roku 2001-2017 pohyboval v podobných hodnotách. Poslední zemí je ČR, která z dlouhodobého hlediska vykazuje nejnižší dluh ze všech zemí V4. V rámci srovnání se tak dostává až na polovinu hodnot Maďarska.

Komparace Visegradské skupiny z hlediska struktury státního zadlužení

Vládní dluh je definován dle metodiky ESA, který je zakotven v Maastrichtské smlouvě, proto je nazýván také jako hrubý Maastrichtský dluh vládních institucí. Podle ESA 2010 je sektor *vládních institucí* rozdělen do 4 subsektorů, tj.:

- ústřední vláda,

- státní vláda,
- místní samospráva a
- Fondy sociálního zabezpečení.

Dále lze dluh členit dle *finančních nástrojů*, tj:

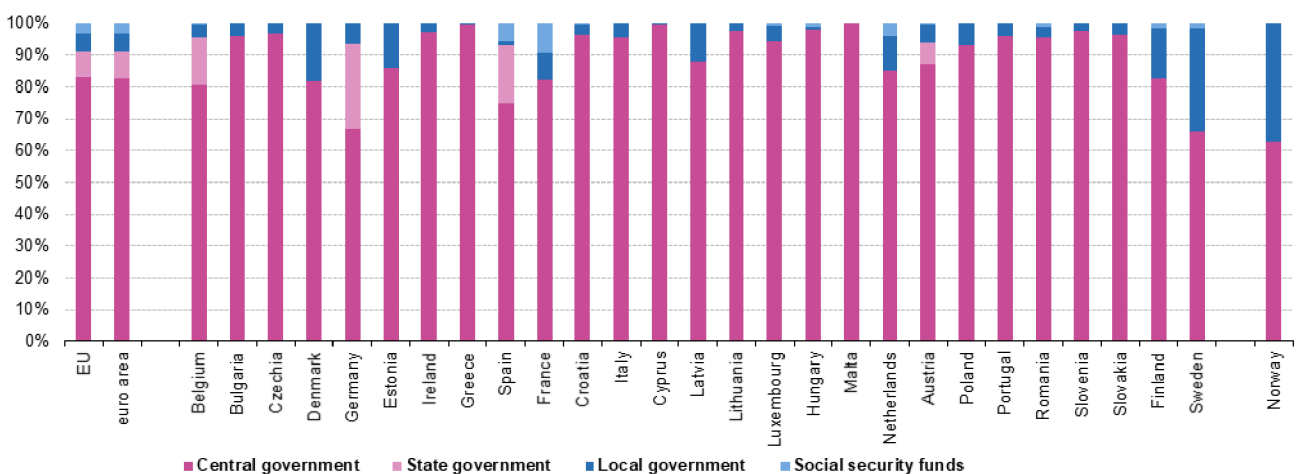
- oběživo a vklady,
- dluhové cenné papíry,
- úvěry.

Nebo např., dle *sektoru věřitelů*, tj.

- nefinanční rezidenti (soukromé nefinanční podniky a domácnosti)
- finanční rezidenti (podnikatelské finanční instituce)
- nerezidenti (zbytek světa)

EUROSTAT (2023) v oblasti struktury státního dluhu každoročně zveřejňuje výsledky vlastního průzkumu o struktuře dluhu vládních institucí u 27 členských států EU a Norska. Mimo jiné se tento článek věnuje právě analýze struktury státního zadlužení z výše uvedených hledisek. Následující grafy jsou tak využity ke komparaci sledovaných států V4 z hlediska struktury státního zadlužení.

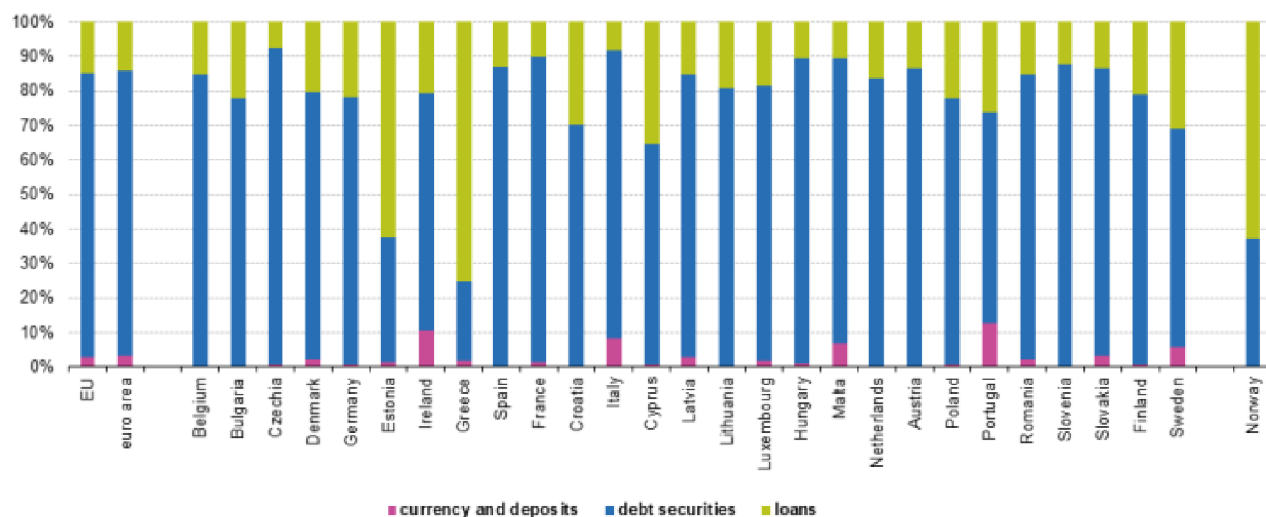
Graf č. 15: Vládní dluh podle subsektorů (v % HDP, za rok 2021)

Zdroj: EUROSTAT (2023)

Z grafu je patrné, že primárním subsektorem tvořícím celkový vládní dluh je zadlužení centrální vlády. Ve 24 z 27 členských států EU je to z rok 2021 dokonce více než 75 % celkového zadlužení. Mezi tyto země se řadí také všechny státy ze sledované skupiny V4. Mimo dluh centrální vlády hraje u všech států V4 minoritní roli také zadlužení místních samospráv. Jeho podíl je nejvyšší v Polsku, ale i zde jde o část pod hranicí 10 %. Jedinou drobnou odlišností může být, že součástí vládního dluhu Maďarska je i fond sociálního zabezpečení, který se na vládním dluhu zbylých států významně nepodílí. Nutno však podotknout, že podíl tohoto fondu je z hlediska celkového zadlužení zanedbatelný. Subsektor státní správy ve sledovaných státech nevystupuje, existuje pouze u čtyřech států EU (Belgie, Německo, Rakousko a Španělsko).

Graf č. 16: Vládní dluh podle podílu dluhových instrumentů (za rok 2021)

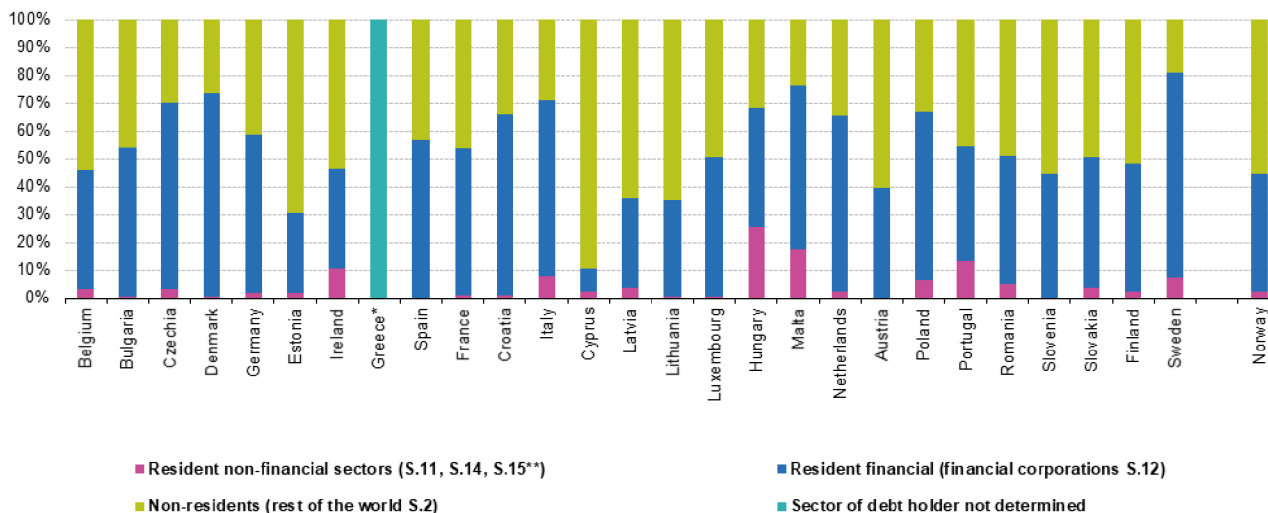
Zdroj: EUROSTAT (2023)

Při prvotním obecném pohledu na podíl dluhových instrumentů v rámci celé EU za rok 2021 nejvýznamnější roli bezesporu hrají dluhové cenné papíry, které se na celkovém zadlužení podílí z 82,3 %, dále jsou to úvěry, jejichž podíl je 14,7 % a nejnižší podíl poté mají oběživo a vklady, tj. 3,0 %. Pro 25 z 27 států EU jsou za rok 2021 nejvýznamnějším dluhovým instrumentem dluhové cenné papíry. Jediné dva státy, jejichž dluh tvoří převážně úvěry, jsou Řecko a Estonsko. V rámci srovnání států V4 nelze mluvit o významných odlišnostech. Ve všech případech jsou primární složkou zadlužení dluhové cenné papíry. Nejvyšší podíl úvěrů lze sledovat v roce 2021 u Polska. Nejvyšší podíl dluhových cenných

papírů má ČR. Konkrétně je to 91,9 % na celkovém zadlužení, což je vůbec nejvyšší podíl mezi státy EU.

Oběživo ani vklady nehrají z hlediska podílu na vládním dluhu u států V4 významnou roli.

Graf č. 17: Vládní dluh podle podílu sektoru věřitelů (za rok 2021)

Zdroj: EUROSTAT (2023)

Pokud sledujeme situaci v EU z hlediska podílu jednotlivých sektorů věřitelů na státním zadlužení, nelze jako v předchozích případech mluvit o jednoznačném segmentu, který by dominoval napříč téměř všemi státy. V roce 2021 byl ve 13 členských státech EU nejvyšší podíl pohledávek za státem v rukou rezidenčních finančních institucí. Mezi tyto státy se řadí i ČR, kde tento se tento sektor podílel na vládním dluhu z 67,1 %. Nerezidenti byly největším držitelem dluhu také ve 13 zemích EU včetně Slovenska, kde tvořil 49,6 %. Rezidentské nefinanční sektory (soukromé nefinanční podniky a domácnosti) nejsou v rámci EU stěžejním věřitelským sektorem (sledujeme-li podíl na státním zadlužení). Výsadní postavení v komparaci se zbylými státy V4, ale i v rámci EU má však tento sektor v Maďarsku, a to 25,4 % za rok 2021. Z výše uvedeného vyplývá, že pokud sledujeme podíl jednotlivých věřitelských sektorů na státním zadlužení států V4, přístup jednotlivých států se poměrně významně odlišuje.

f) stanovení dílčích závěrů

Tato kapitola věnovaná druhému dílčímu cíli hledá odpověď na stanovenou výzkumnou otázku, tedy zda lze identifikovat mezi jednotlivými státy V4 významné rozdíly

z hlediska výše a struktury státního zadlužení? Jak vyplývá z výše uvedených komparací, u sledovaných států lze nalézt poměrně významné disparity. Z hlediska výše státního dluhu dominuje jednoznačně Maďarsko, a to od počátku, do konce sledovaného období. Podíl zadlužení na HDP je dlouhodobě srovnatelný u Polska a Slovenska, ale u Slovenska dochází v průběhu sledování k vyšší volatilitě, kdež-to výše polského dluhu je jednoznačně stabilnější. Stabilita zadlužení je jistě žádaný stav, jelikož neznamená významné výkyvy v životech obyvatel (např. restrikce sociálního systému v době snižování dluhu a snížení daňové zátěže v době růstu zadlužení). Podíl výše zadlužení na HDP je u sledovaných států dlouhodobě nejnižší v ČR. Tempo růstu vládního dluhu mezi roky 2019 a 2021 je však u ČR nejvyšší. Tento ukazatel je varovným signálem k budoucímu vývoji zadlužení státu. Vysoké tempo růstu dluhu může mít negativní dopad např. na rating dané země a s tím související věřitelskou ochotu a výši úrokových sazeb.

Pokud sledujeme strukturu zadlužení z hlediska jednotlivých dluhových instrumentů, tím nejvýznamnějším jsou cenné papíry. To platí jak pro skupinu V4, tak pro většinu států EU. Nejvyšší podíl úvěrů na státním zadlužení lze vidět v rámci V4 u Polska, ani zde se však nejedná o významnou položku. Z hlediska podílu jednotlivých subsektorů je ve všech sledovaných státech dominantní dluh centrální vlády, minoritní roli pak hraje zadlužení místních samospráv, jehož podíl je nejvyšší v Polsku. Pokud sledujeme situaci v EU z hlediska podílu jednotlivých sektorů věřitelů na státním zadlužení, významnou odlišností v rámci V4 je pozice Maďarska, kde významnou skupinu věřitelů tvoří maďarský nefinanční sektor, tedy soukromé nefinanční podniky a domácnosti (celkem je to 25,4 % z celkového zadlužení Maďarska).

V celkovém kontextu této kapitoly lze identifikovat odlišnosti v rámci V4 především u Maďarska. To se od ostatních států odlišuje primárně výší samotného zadlužení, ale také podílem domácích podniků a domácností z hlediska skupin věřitelů na celkovém zadlužení státu.

4.1.3 Komparace zadlužení mezi státy V4 a státy procházející dluhovou krizí v eurozóně

Cílem této kapitoly je naplnění DC3, tedy analyzovat výše a struktury státního dluhu států V4 a států, které byly zasaženy dluhovou krizí v rámci Eurozóny.

a) vymezení výzkumné otázky

Základní výzkumná otázka byla stanovena následovně:

Lze identifikovat významné rozdíly z hlediska výše a struktury státního zadlužení mezi skupinami států V4 a PIGS?

b) deskripce a úprava výzkumných dat

K naplnění DC3 je využito dat z veřejně přístupných databází. Jde primárně o data, která se týkají výše a struktury státního dluhu států V4 a států, které byly zasaženy dluhovou krizí v rámci Eurozóny, tedy Řecko, Itálie, Portugalsko, Španělsko (PIGS). Pomocí nástrojů deskriptivní analýzy jsou identifikovány významné odlišnosti a naopak podobné složky v rámci struktury a přístupu ke státnímu dluhu těchto dvou skupin států.

c) popis vybrané metody a rekapitulaci metodologického postupu

V rámci naplnění DC3 dochází k deskripci pomocí komparativní analýzy, kde jsou do jednotlivých grafů zaneseny údaje o státním zadlužení jednotlivých států OECD, včetně V4 a států PIGS. Dále provedena komparace mezi skupinami států V4 a PIGS a to z hlediska struktury jednotlivých státních dluhů.

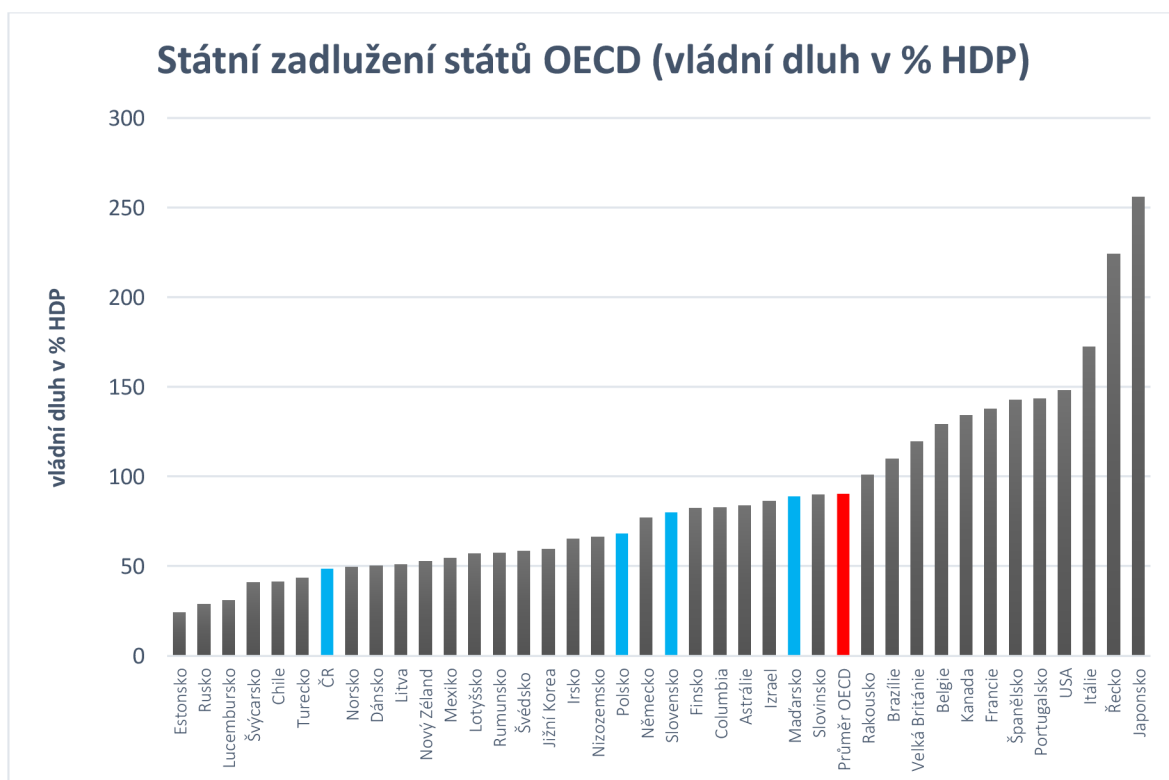
d) analýza dané problematiky

Dle autorů Bednářové et al. (2011) Evropská měnová unie spojila velmi různorodé země s odlišným ekonomickým vývojem, rozdílným přístupem k dodržování principů a plnění podmínek pro fungování Evropské měnové unie. Jak již bylo řečeno v teoretické části práce, kritéria, která jsou stanovena a vymezena pro udržení fiskální disciplíny jsou představována Maastrichtskými konvergenčními kritérii před vstupem země do eurozóny. Nejvyšší stupeň ekonomické integrace, které mohou státy dosáhnout je jedna společná měna, které se státy zavázaly sdílet. Autor Ondřej (2012) uvádí čtyři fáze, které jsou vzájemně provázané a vzájemně se podmiňují:

- zóna volného obchodu,
- celní unie,
- hospodářská unie (vnitřní trh),
- měnová unie.

Dle načtené literatury někteří autoři uvádějí i fázi pátou – politickou unii, kterou definují jako úplnou hospodářskou a politickou propojenost. To se týká například Spojených států amerických. U vývoje dluhové krize v eurozóně a jejich dopad na ekonomiku autor De Grauwe (2010) definuje tři hlavní aktéry, tj. Řecko, finanční trhy (vč. ratingových agentur) a orgány eurozóny. Jak již bylo řečeno v teoretické části práce, Řecko byla jedna z prvních zemí, kde začala eskalace dluhové krize a týkala se pouze fiskální a hospodářské situace v Řecku. Dále se ale stupňovaly obavy vzhledem k udržitelnosti veřejného dluhu a začaly se objevovat i u dalších států jako bylo například Portugalsko, Španělsko a Itálie. Dalším problémem byl pomalý a neochotný přístup ze stran orgánů EU kde řešení problematiky bylo různorodé a kde se stavěly se do pozic, kdy nemohly dojít k relevantnímu východisku. Do následujícího grafu jsou zaneseny vývoje vládních dluhů států OECD, které jsou uspořádány dle jejich výše státního dluhu.

Graf č. 18: Státní zadlužení států OECD

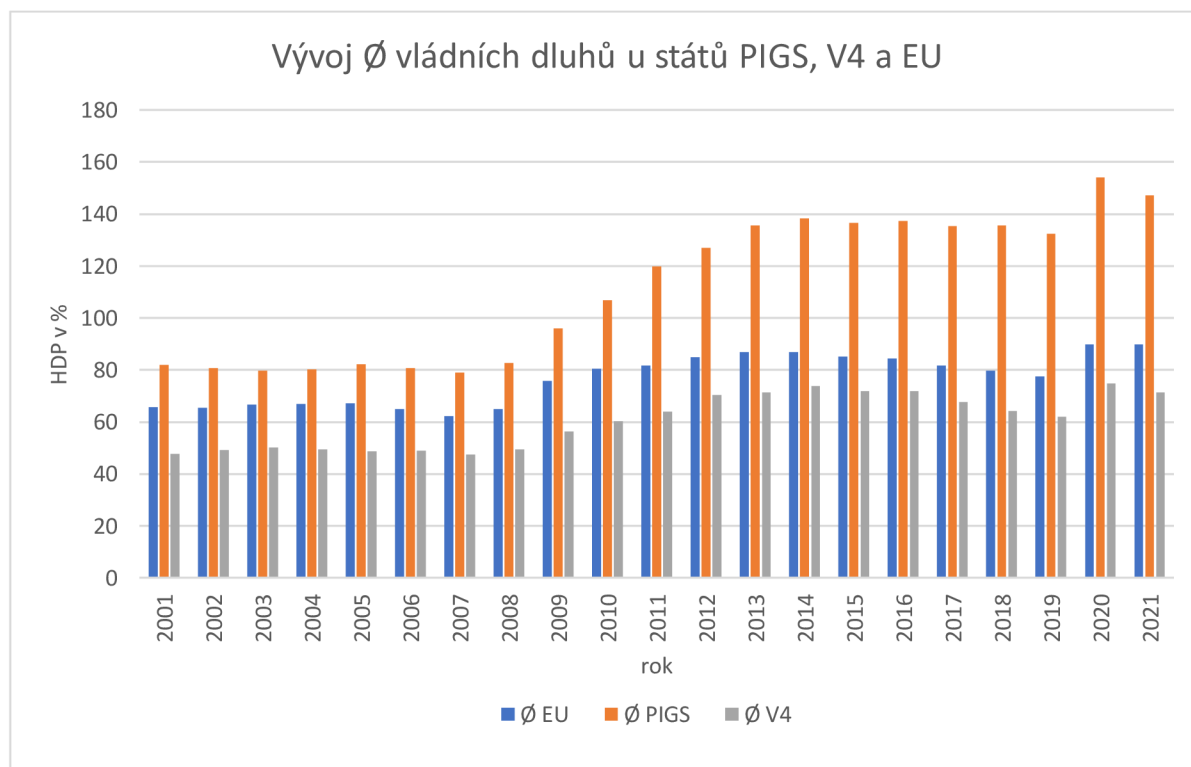

Zdroj: vlastní zpracování, OECD (2023)

Z výše uvedeného grafu je patrné, že mezi nejzadluženější státy patří již zmíněné Japonsko a USA a také evropské státy, které procházejí dluhovou krizí, jako je Řecko, Itálie, Portugalsko nebo Španělsko. Vysoký podíl dluhu na HDP mají ale i státy jako je Belgie, Velká Británie nebo Kanada. U nich ale nelze mluvit o dluhové krizi, neboť rating těchto států je ve srovnání se státy procházejícími dluhovou krizí vysoký a státní dluh je tak do jisté míry pod kontrolou (resp. investoři mají stále důvěru v uhrazení jejich pohledávek). Sledované státy V4 obecně nemají tak silnou pozici, jako např. Japonsko nebo USA, ale ani jako evropské státy jako Velká Británie a Belgie. Celkově je státní zadlužení těchto států pod průměrem OECD. To do jisté míry svědčí o poměrně vyrovnaném hospodaření těchto států. Přesto se např. v souvislosti s Maďarskem hovoří o hraniční situaci.

Následující graf popisuje průměrné hodnoty skupin států V4, PIGS a EU, které jsou komparována napříč roky 2001-2021. Toto porovnání souvisí s naplněním DC3, kde byla stanovena výzkumná otázka: Lze identifikovat významné rozdíly z hlediska výše a struktury státního zadlužení mezi skupinami států V4 a PIGS? Z grafu je patrné, že ano. Více v následujícím komentáři.

Graf č. 19: Vývoj \bar{x} vládních dluhů u států PIGS, V4 a EU

Zdroj: vlastní zpracování, Eurostat (2023)

Graf popisuje statisticky významné rozdíly mezi jednotlivými státy. Lze se shodnout, že vysoko nad průměrem EU jsou země PIGS. Lze říci, že tento průměr umocňuje Řecko a Itálie, které jsou z celé Evropy jednoznačně nejzadluženější. Řecký dluh se prohlubuje již několik let (přesněji od počátku hospodářské krize). Z grafu je patrné, že dluhová krize u států PIGS neskončila, ale stále přetrvává. Státy PIGS jsou na tom obecně nejhůře v oblasti zadlužení. Státy V4 si v tomto směru vedou z hlediska celkového zadlužení lépe, když jsou lehce pod průměrem EU v každém roce sledování. Je zřejmé, v souvislosti s předešlým grafem č. 14: Vývoj vládních dluhů ve státech V4 a EU, že Maďarsko razantně ovlivňuje průměrné hodnoty zadlužení V4. Maďarsko je nezádluženějším státem V4, ale na rozdíl např. od Řecka docházelo po překonání recese v období hospodářské krize k opětovnému snižování celkového zadlužení. Rating Maďarska je přitom stejně jak např. u Portugalska na hranici investičního a spekulativního stupně. Významné prohlubování státního zadlužení Maďarska by tak s vysokou pravděpodobností vedlo k reálné neschopnosti splácet závazky. Z Grafu nejvíce vyniká prudký nárůst zadlužení států PIGS jako následek hospodářské krize započaté rokem 2008. Státy V4 zaznamenaly v tomto období také nárůst zadlužení, ten ale v podstatě koreluje s vývojem průměrného zadlužení v EU. Po překonání krize navíc v průměru V4 dochází k postupnému snižování dluhu až do započetí nové krize vlivem pandemie koronaviru.

Komparace V4 a PIGS z hlediska výše státního zadlužení

Celkově lze stanovit, že státy V4 si z hospodářského hlediska vedou lépe než státy PIGS. Z historického hlediska, jižní státy vždy patřily mezi ty „chudší“ (oproti zbytku Evropy). Státy V4 si prošly transformací ekonomiky, když musely přejít z centrálně plánované ekonomiky v období komunistické vlády na tržní. Ani jeden ze států těchto dvou skupin tak neměl jednoduchou výchozí pozici v rámci evropské integrace. V rámci hospodaření a státního zadlužování se však obecně státy V4 vypořádaly se situací lépe a ekonomiky těchto států jsou nyní stabilnější a lépe hodnocené ratingovými agenturami.

Na příkladu Řecka, lze názorně ilustrovat pomíjivost státního zadlužení a hypotézy, kdy další zadlužení zlepšit životní úroveň obyvatel. Přesto, že zadlužení státu může pozitivně ovlivňovat životní úroveň obyvatel, jak bylo částečně potvrzeno v DC1, neúměrný dluh může mít naopak už ve střednědobém horizontu velmi negativní dopad. Řecko se neúměrně zadlužilo vlivem populismu tehdejší vlády a cizí zdroje směřovaly do investic do

infrastruktury, ale např. i do pořádání Olympijských her v roce 2004. Při přijímání eura Řecko záměrně zkreslovalo a falšovalo údaje o reálném státním zadlužení a nadále prohlubovalo svůj dluh neúměrně k reálnému výkonu řecké ekonomiky. Tato situace začala být neúnosná po prohloubení recese vlivem hospodářské krize z roku 2008. Pomoc ze strany Evropské unie byla podmíněna tvrdými úspornými opatřeními a růstem daňové zátěže obyvatel. Ve střednědobém a dlouhodobém kontextu tak růst státního zadlužení nad neúnosnou úroveň jednoznačně pozitivní dopad na životní obyvatel nemá.

Z hlediska hodnocení věřitelské důvěry ratingovými agenturami je na tom z jednotlivých států těchto dvou skupin nejlépe ČR následovaná Polskem a Slovenskem. Itálie a Španělsko se stále drží na investičním stupni ratingových modelů. Maďarsko a Portugalsko je na tom z hlediska ratingu hůře, když v rámci některých agentur spadají již do spekulativního stupně. Nejhůře je na tom již zmiňované Řecko, které je dlouhodobě strukturálně postižené.

Komparace V4 a PIGS z hlediska struktury státního zadlužení

Z hlediska jednotlivých subsektorů státního zadlužení vyniká ze sledovaných států pouze Španělsko, kde je, na rozdíl od ostatních států, významnou složkou zadlužení dluh státních vlád, které řídí do jisté míry autonomní oblasti a jsou podřízeny centrální (federální vládě). Pokud sledujeme odlišnosti z hlediska podílu jednotlivých věřitelů, zásadní rozdíl je v případě Řecka na základě již výše popsaných důvodů. V současnosti má pohledávky za Řeckem Mezinárodní měnový fond, Evropská unie a Evropská centrální banka. V rámci dalšího srovnání mezi státy V4 a PIGS k významným disparitám nedochází. Dluhy jsou vlastněny převážně tuzemskými finančními institucemi a nerezidentskými subjekty. Výsadní postavení má Řecko i při sledování podílu dluhových instrumentů. Zatím co ČR má v rámci EU nejvyšší podíl státního dluhu tvořený dluhovými cennými papíry (91,9 % z celkového dluhu), v případě Řecka je to pouze 22,9 %. Tento podíl byl v minulosti dokonce nižší, k nárůstu došlo až v roce 2019 a následně v roce 2021, kdy se Řecku podařilo poprvé od výše zmíněné výpomoci prodat státní dluhopisy. V Řecku ta přirozeně nejvyšší podíl dluhu tvoří úvěry. Situace u ostatních států V4 i PIGS je velmi podobná, ve všech státech tvoří nejvyšší podíl na zadlužení dluhové cenné papíry.

e) stanovení dílčích závěrů

Stanovenou výzkumnou otázkou DC3 a této kapitoly bylo, zda lze identifikovat významné rozdíly z hlediska výše a struktury státního zadlužení mezi skupinami států V4 a PIGS. V této souvislosti lze konstatovat, že významné rozdíly byly identifikovány, a to primárně z hlediska výše státního zadlužení (sledován podíl vládního dluhu na HDP pro možnost komparace). Vládní dluhy jednotlivých států PIGS i jejich průměr rostl ve sledovaném období neúměrně s průměrem EU, který se dařilo státům V4 v podstatě kopírovat. Strukturální problémy států PIGS se významně projevíly s vypuknutím hospodářské krize v roce 2008, kdy začalo docházet k neúměrnému zadlužování těchto států oproti reálnému výkonu státních ekonomik. V Řecku tato krize přerostla v nedůvěru věřitelů, že stát schopen dostát svým závazkům a hospodářský kolaps musely sanovat instituce EU a Mezinárodní měnový fond. Situace v těchto státech zůstává nadále závažná. Nejblíže k problémům států PIGS má z V4 Maďarsko, které se těmto státům blíží z hlediska podílu vládního dluhu na HDP nejvíce. Současně je na tom Maďarsko nejhůře i z hlediska ratingových agentur, kdy má horší hodnocení, než Španělsko a Itálie. Z hlediska státního dluhu se na základě výše uvedeného přirozeně odlišuje Řecko, když dluh tvoří převážně úvěry od evropských, resp. světových institucí. Mezi ostatními sledovanými státy nejsou z hlediska struktury sledovány významné odlišnosti. Částečnou výjimkou může být podíl státních vlád (které podléhají centrální vládě) na celkovém zadlužení ve Španělsku. To je ale primárně dáno odlišným státním řízením Španělska oproti ostatním státům, proto je v tomto případě komparace bezpředmětná.

5 Výsledky a diskuse

5.1 Zhodnocení 1. části – Problematika státního dluhu

Problematika státního zadlužení a jeho dopadů je v posledních letech velmi diskutovaným a závažným tématem jak v ČR, tak v Evropě. Při sledování tempa růstu zadlužení ČR v posledních letech vyvolává toto téma u lidí často emoce a rozporuplné pocity. Idealistickou, ale nereálnou představou je růst životní úrovně na základě vyšších státních výdajů a snižování daňového zatížení obyvatel a vedle toho současně umořování státního zadlužení, aby dluh negativně neovlivnil život dalších generací, tedy potomků současně ekonomicky aktivních obyvatel. Snahou jednotlivých států je hledání kompromisu mezi těmito aspekty, tak aby docházelo ke kontinuálnímu růstu ekonomiky a životní úrovně obyvatel a na druhé straně nedošlo k přenesení dopadů strukturálních problémů na další generace nebo dokonce ztrátě důvěry věřitelů a ohrožení schopnosti dostát svým závazkům.

V rámci této práce dochází v první řadě k vymezení pojmů a rozklíčování nepřesností v terminologii v problematice státního zadlužení. Jak potvrzuje např. MFČR (2006) v mediálním prostoru, ale často i v odborných publikacích jsou často zaměňovány termíny jako je státní dluh, veřejný dluh nebo vládní dluh. Tento nesoulad je umocněn, pokud se přesuneme do zahraničních článků studií psaných v anglickém jazyce, kde se pojmy jako je government debt a public debt často považují za synonyma. V této práci je často obecně využíván pojem státní zadlužení, ale pro možnost mezistátní komparace se práce zaměřila primárně na sledování ukazatele podílu hrubého vládního dluhu na HDP. Postup výpočtu tohoto ukazatele je přesně definován metodikou ESA, o kterou se opírají např. i Maastrichtská konvergenční kritéria, která slouží k posouzení schopnosti a připravenosti kandidátských států k přijetí eura a vstupu do eurozóny.

Podstatnou informací pro specifikaci jednotlivých pojmů v problematice státního zadlužení je, že cca 90 % vládního dluhu tvoří dluh státní. Ať už tedy použijeme termín vládní, či státní dluh, jsou to velmi propojené oblasti. Pro obě z nich např. platí významná míra závislosti na hospodářském cyklu. Je přirozené, že výše státního zadlužení je v těsném vztahu s vývojem ekonomiky. Pokud dojde k hospodářské krizi a následné recesi ekonomiky, je pravděpodobné, že dojde k růstu státního zadlužení s cílem zabránit prohlubování recese a udržet nebo obnovit ekonomický růst a alespoň udržet stabilitu životní úrovně obyvatel. Naopak pokud je období stabilního hospodářského růstu, mělo by docházet

k přebytkovému hospodaření a vytvářením rezervy na těžší období. Na základě výsledků této práce lze konstatovat, že v praxi k neplnění tohoto předpokladu někdy nedochází. Příkladem může být skupina států PIGS, které se nepodařilo zvrátit dopady strukturálních problému prohloubené recesí započaté v roce 2008 a dluh tak nadále rostl neúměrně k reálnému výkonu ekonomik. Právě hospodářská krize z roku 2008 a pandemie koronaviru se promítají významně téměř do všech grafů v této práci. Je to důkaz, že jak zadlužení, tak životní úroveň bezesporu úzce souvisí s ekonomickým vývojem a hospodářským cyklem.

5.2 Zhodnocení 2. části – Vhodný ukazatel životní úrovně

Většina odborných studií se proto primárně věnuje dopadům státního zadlužení na ekonomiku a ekonomický růst. Tato práce se pokouší identifikovat dopad státního zadlužení přímo na životní úroveň obyvatel. Základním východiskem při určení tématu cíle práce byla teoretická východiska autorů, jako je např. Kubiszewski et al. (2013) nebo Zbránková (2014), která ve svých studiích dospívají k závěru, že ukazatel HDP per capita není reálným odrazem životní úrovně obyvatel. Obyvatele v posledních letech uvádí, že klíčovými oblastmi z hlediska kvality života jsou pro ně např. životní prostředí, vzdělání nebo úroveň zdravotnictví. Ukazatel HDP je primárně ekonomickým ukazatelem a v odborné společnosti proto vznikla poptávka po vytvoření komplexnějšího ukazatele pro měření životní úrovně obyvatel jednotlivých států.

V tomto kontextu se objevila řada iniciativ, některým z nich, jako je např. World Happiness Index nebo OECD Better Life Index se věnuje teoretická část této práce. Pro praktickou část byl ale nakonec vybrán ukazatel HDI. Přesto, že ostatní zmíněné ukazatele mohou být komplexnější (OECD Better Life Index sleduje 11 různých oblastí života) nebo víc vypovídající (World Happiness Index hodnotí subjektivní vnímání životní úrovně obyvatel), tak HDI splňuje nejlépe požadavky pro analytickou část této práce. Klíčovými aspekty je především výpočet na základě objektivních ukazatelů, tak aby mohlo dojít ke komparaci mezi jednotlivými státy, která bude vypovídající. Subjektivní výpovědi lidí v jednotlivých státech lze těžko srovnávat, lidé na Filipínách mohou např. subjektivně hodnotit životní úroveň pozitivněji, než např. obyvatelé Švédska. Interpretace, že na Filipínách je vyšší životní úroveň, než ve Švédsku by ale byla při nejmenším zavádějící. Další výhodou ukazatele HDI je jeho výpočet na základě kvantitativních ukazatelů a může tak být využit v rámci regresní analýzy. Poslední neméně podstatnou výhodou je délka časového období, po kterou je ukazatel vykazován. Je tak možné sestavit dostatečně dlouhou časovou řadu pro

možnost provést analýzu. Ukazatel HDI využívají k analýze např. Attah-Botchwey et al. (2022) v odborném článku „*Public Debt and Human Development in Africa: Is Economic Growth a game changer?*“

Pokud se zaměříme na celkovou pozici států V4 z hlediska ukazatele HDI ve světovém srovnání, strukturální problémy a zadlužení států PIGS se v tomto ukazateli příliš neodráží. UNDP (2023) uvádí žebříček států celého světa dle ukazatele HDI a Španělsko (25.) a Itálie (29.) jsou na tom v tomto hodnocení lépe než nejlépe hodnocený stát V4, tedy ČR (34.). Následuje Řecko (34.) a Polsko (35.) a s odstupem Portugalsko (38.) Slovensko (45.) a Maďarsko (46.) jsou na tom z hlediska HDI mezi těmito státy nejhůře. Ze států EU je na tom hůře už jen Rumunsko (53.). Ve světovém srovnání ale obecně patří evropské státy mezi státy s nejvyšší životní úrovní ve světě, ať už v rámci srovnání ukazatele HDI nebo dalších.

5.3 Zhodnocení 3. části – Analýza dopadu státního zadlužení na životní úroveň

Jak už je uvedeno výše, zkoumání dopadu státního zadlužení na ekonomický růst je frekventovanějším tématem než jeho dopad na životní úroveň. Přesto lze dohledat řadu studií, které se tomuto tématu věnovali. Např. autoři Mohamed Mezni et al. (2022) se v článku nazvaném: „*External Debt and Human Development Index: MENA Region Case*“ věnují dopadu externího státního zadlužení na životní úroveň států Středního Východu a Severní Afriky. Autoři dochází k závěru, že zadlužení má pozitivní efekt na životní podmínky v těchto státech. Primárně vyzdvihují efekt půjček od Mezinárodního měnového fondu, ze kterých proběhly investice do různých oblastí života tamějších obyvatel. Zaghdoudi (2018) ve své práci upozorňuje především na státy s nižší úrovní zadlužení, aby nepřekračovali hranici pákového efektu, který může mít na kvalitu života pozitivní dopad. Z jeho studie vyplývá, že státy s vysokým státním zadlužením jsou v budoucnu nuceni dluh snižovat, tak by se vrátily zpět na optimální úroveň. Zahraniční zdroje jsou pro ně v této situaci velmi drahé a není snadné je správně alokovat, tak aby se odrazily ve vyšší produkci jednotlivých sektorů ekonomiky.

Analytická část práce je rozdělena na tři dílčí cíle. V rámci první dílčího cíle došlo k analýze dopadu výše podílu vládního dluhu na HDP na životní úroveň obyvatel (HDI) a to pro jednotlivé státy V4. Při regresní analýze časových řad se tento kauzální vztah částečně potvrdil u Maďarska a Polska. U ČR a Slovenska se tato závislost nepodařila provedenou

analýzou potvrdit. Z výsledků analýzy lze usuzovat, že Maďarsko a Polsko dokázalo ve sledovaném období efektivněji využít cizí zdroje sloužící k financování schodku státních rozpočtů než ČR a Slovensko, případně se jim naopak podařilo v přebytkových létech umořovat zadlužení bez zásadních dopadů na kvalitu života jejich občanů. Tyto závěry jsou zobecněné na základě zjednodušujících předpokladů. V rámci analýzy nebyly zohledněny další možné vlivy, nebo např. možný časový nesoulad některých forem investic, které se mohou do životní úrovně obyvatel promítnout až s časovým odstupem. Tyto limity studie jsou zmíněny i v rámci popisu metodologického postupu. V souvislosti se závěry DC1 je také třeba zmínit, že při srovnání jednotlivých států z hlediska ukazatele HDI, lze stále sledovat poměrně velký rozestup mezi životní úrovní v ČR a v Maďarsku. I pokud by docházelo k efektivnější alokaci zapůjčených zdrojů v Maďarsku, stále to nedostačuje na zlepšení kvality života pro srovnání se státy, jako je ČR a Polsko. Pokud bychom přijali výzkumný předpoklad, že jakékoliv zadlužení státu (ať už ve formě růstu příjmů na základě zadlužení anebo poklesem výdajů ve formě např. úlev na dani) se v krátkém časovém horizontu přímo propíše do příjmu a důchodu obyvatel, pak existují např. v ČR pravděpodobně jiné vlivy, které mají na životní úroveň obyvatel vyšší dopad. Nicméně i na základě této práce se u některých států podařilo potvrdit pozitivní dopad státního zadlužení na životní úroveň. V tomto směru jsou závěry práce do jisté míry v souladu se závěry studií autorů jako je např. Mohamed Mezni et al. (2022).

Při zaměření se na srovnání jednotlivých států Visegradské skupiny (DC2) byly v práci identifikovány určité rozdíly. Z hlediska výše státního dluhu, resp. konkrétně podílu vládního dluhu na HDP je významně nejzadluženějším státem V4 Maďarsko. Z hlediska výše dluhu jsou pak srovnatelnými státy Polsko a Slovensko. U Slovenska však lze z hlediska vývoje zadlužení sledovat vyšší volatilitu. To může být např. jedna z příčin, proč lze v Polsku identifikovat vyšší efektivitu při alokaci cizích zdrojů. Stabilita veřejných financí umožní státům hledat koncepční řešení vnitrostátních otázek. ČR disponuje nejnižším podílem státního zadlužení na HDP, přesto by mohlo v následujících letech čelit problémům především na základě vysokého tempa růstu zadlužení v posledních letech. V rámci sledování struktury státního zadlužení, nedošlo k identifikaci významných odlišností, které by bylo možné považovat za signifikantní z hlediska jejich vlivu na životní úroveň. Jedinou výjimkou by v tomto směru mohlo být zjištění, že Maďarsko drží cca čtvrtinu dluhových instrumentů soukromé nefinanční podniky a domácnosti, což je ve srovnání s ostatními státy V4, ale i EU ojedinělé. Lze předpokládat, že tato situace může být

v určitém kontextu stabilnější. Na druhou stranu je to situace, kdy úroky z dluhopisů musí být pro soukromý nefinanční sektor natolik zajímavé, že jim dají přednost před jinými formami investic.

V rámci srovnání skupin států V4 a PIGS, tedy států procházejících dluhovou krizí eurozóny došlo k identifikaci určitých odlišností. Zásadní disparita je sledována v rámci vývoje státního zadlužení jednotlivých skupin států. Pomyslným bodem zlomu je v tomto směru počátek hospodářské krize v roce 2008, kdy došlo k neúměrnému zadlužování států PIGS, které se jim dodnes nepodařilo zcela zvrátit. Důvodem jsou primárně strukturální vnitrostátní problémy států a v případě Řecka do jisté míry populismus minulých vlád. V Řecku došla situace až do stavu, kdy se obešlo bez sanace finančních problémů ze strany nadnárodních institucí. Ve srovnání s PIGS si státy V4 vedou z hlediska řízení státního dluhu poměrně dobře a nejsou spojovány s možnými riziky v takové míře. Z hlediska struktury státního zadlužení nejsou mezi v rámci jednotlivých skupin identifikovány zásadní rozdíly, které by jednu skupinu států odlišovaly od té druhé.

Závěry a do jisté míry i doporučení této práce jsou v souladu se závěry autorů Smrčka et al. (2014), kteří uvádí, že dlouhodobější růst státního zadlužení v době hospodářské recese i po ní nelze vyrovnat jinak, než obrácením trendu a postupným splácením dluhu. To bude mít dle autorů vždy dopad na životní úroveň obyvatel konkrétního státu. Autoři současně poukazují na skutečnost, že v tomto okamžiku se tato problematika přesouvá z ekonomické oblasti do oblasti politiky. Klíčovou otázkou následně je, zda dokáže politická reprezentace obhájit před voliči reálnou potřebu snižování zadlužení i v souvislosti s částečným snížením životní úrovně.

6 Závěr

Diplomová práce navazuje na dosavadní poznání výzkumu vlivu státního dluhu na životní úroveň a zaměřuje se na státy Visegradské čtyřky. Práce v úvodu přiblížila problematiku tohoto tématu a zdůvodnila výběr ukazatele životní úrovně. Práce komplexně popisuje státní zadlužení a uvádí jeho definici z dosavadního poznání jak z řad domácích či zahraničních autorů, tak oficiálních reportů, například z Ministerstva financí nebo České národní banky. Z důvodu častého zaměňování jednotlivých termínů jako státní zadlužení, veřejný dluh či vládní dluh, práce stanovila jednotnou definici na základě podkladů metodiky ESA 2010 a využívá ukazatel podílu vládního dluhu na HDP. Tento ukazatel se využívá na úrovni EU z důvodu sjednocení jednotlivých výsledků a minimálního zkreslení při komparaci jednotlivých států. Z metodiky ESA 2010 vychází Maastrichtská kritéria a Pakt stability a růstu, které souvisí například také s tvorbou a přerozdělování peněžních fondů. Vývoj státního zadlužení všech sledovaných zemí ovlivňovaly různé stimuly, které se objevovaly napříč sledovaným obdobím 2001 – 2021. Mezi tyto zmíněné stimuly patří například vstup do EU, kde byl sledován mírný pokles státního zadlužení u sledovaných států V4, v důsledku rozšíření hospodářského prostoru a jeho rozšíření exportu. Dále to byla hospodářská krize, kde byl v grafech zaznamenán výrazný nárůst státního dluhu u všech sledovaných zemí. Mezi další významné vlivy patří i koronavirová pandemie a v případě České republiky mělo velký dopad na státní zadlužení také opatření, které stanovila vláda pro boj proti pandemii. Při aktuálním stavu lze konstatovat, že predikce na další rok 2022, který v grafech není zanesen, jelikož zatím nedošlo k aktualizaci dat, bude situace podobná jako v roce 2021. Je to z důvodu napadení Ukrajiny vojenskými silami ze strany Ruska, což významně ovlivnilo ekonomiky nejen na evropské úrovni, ale i celosvětové. Na území ČR rapidně stoupla inflace, která na konci roku 2022 dosahovala průměrné roční hodnoty 15,1% (ČSÚ, 2023). Dále je ČR ve stavu, kdy se potýká s energetickou krizí a zdražováním nerostných surovin (zemní plyn, elektřina, pohonné hmoty, apod.). Predikce na další roky není příznivá, stále je však ČR evidovaná jako nejméně zadluženou zemí států V4.

Z ekonomického hlediska může mít nárůst státního dluhu vliv na blahobyt společnosti v pozitivním slova smyslu. V rámci státního zadlužování dochází k vykrytí schodků státního rozpočtu a tyto dodatečné finanční prostředky putují zpravidla např. do sociálního systému, vybudování infrastruktury (např. nové silniční sítě nebo přístavění nového areálu univerzity) a dalších investic a projektů, které ovlivňují život obyvatel a

zvyšují jejich blahobyt. Státní zadlužení vzniká na základě vydávání státních obligací, kde jsou věřitelé buď domácí, nebo zahraniční subjekt. Obligace jsou rozděleny dle typu cenných papírů. Dále jsou cenné papíry zhodnoceny pomocí ratingu, který vyjadřuje důvěryhodnost emitenta nebo cenného papíru. Děje se tak z důvodu, aby nedocházelo ke zpochybnění bonity státu. Dále práce sleduje zadlužení vládního sektoru ve státech V4. Jak již bylo řečeno, u České republiky lze vidět nejmenší zadlužení napříč celým sledovaným obdobím. U dalších států V4 jako Slovensko a Polsko jsou evidovány podobné trendy. Největší dluh je dlouhodobě zaznamenán v Maďarsku, které vstoupilo do EU již s poměrně vysokým dluhem. Práce se dále věnovala dluhové krizi v eurozóně, která je součástí závěrečných východisek ve třetím dílčím cíli. Vývoj státního zadlužení byl tentokrát analyzován na čtyřech nejvíce zadlužených státech eurozóny, tj Portugalsko, Itálie, Řecko a Španělsko. Zde se státní dluh všech zemí napříč sledovanými roky 2001-2021 pohyboval nad průměrnou hodnotou EU.

Dále se diplomová práce věnovala ukazatelům životní úrovně, které detailně popsala druhá část teoretické práce. Zde práce předložila přehled ukazatelů životní úrovně, jako jsou HDP per capita, HDI, World Happiness Index a OECD Better Life Index. Dle vysvětlených a popsanych důvodů a pro možnost naplnění prvního dílčího cíle, byl vybrán na základě podložených argumentů ukazatel HDI. Tento ukazatel se prokázal jako nejvíce vhodným ukazatelem pro posouzení životní úrovně obyvatel a je tak použit při posouzení statistického vlivu státního zadlužení na životní úroveň V4. Jeden z důvodů je například dle literární rešerše ten, že ukazatel HDI je oproti výše uvedeným ukazatelům vyjádřen kvantitativně na základě objektivních ukazatelů a jeho dosavadní aplikace má delší časový horizont. Ostatní metody mají poměrně mladý charakter.

Práce dále pokračuje analýzou třech dílčích cílů, pro které jsou stanoveny jednotlivé výzkumné otázky. Pro naplnění prvního dílčího cíle byla stanovena výzkumná otázka: Jaká je míra vlivu vývoje státního dluhu v jednotlivých státech V4 na životní úroveň obyvatel těchto států? Zde práce došla k závěru u všech jednotlivých států zvlášť. Práce si stanovila dvě časové řady pro každý ze zkoumaných států. První časová řada představuje vývoj státního zadlužení, kde je zanesen vládní dluh (Gross Government debt), který je vyjádřen pomocí poměru veřejného dluhu k HDP. Ukazatel zahrnuje dluhové cenné papíry, půjčky, oběživo a vklady a další závazky. Tento ukazatel byl zvolen na základě východisek uvedených v teoretické části (kapitola Definice státního zadlužení). Druhou časovou řadou je vývoj životní úrovně v zemích V4, tedy ukazatel HDI, který oproti ukazateli HDP per

capita zohledňuje i další oblasti potřebné k zhodnocení. Pomocí jednofaktorové regresní analýzy došlo k potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz. Jak již bylo uvedeno v předešlé kapitole, statisticky významná závislost se nepodařila prokázat u ČR a Slovenska. Byla identifikována pouze v případě Polska a Maďarska. Druhý dílčí cíl se zaměřil na komparaci výše a struktury státního zadlužení mezi jednotlivými státy V4. Zde se práce věnovala kvantifikaci a zhodnocení vývoje státního zadlužení ve státech V4 a jejich vzájemné odlišnosti. Dále jsou identifikovány významné vlivy na jednotlivé vývoje v určeném časovém období. Posledním třetím dílčím cílem byla též komparace zadlužení, kde práce sledovala trend zadlužení čtyř nejvíce zadlužených států eurozóny, tj. Portugalsko, Itálie, Řecko a Španělsko. Diplomová práce stanovila dílčí závěry, které jsou uvedeny v předešlé kapitole.

Jednotlivá zjištění mají další aplikační potenciál a jsou přínosná pro další hlubší zkoumání těchto trendů například pomocí prodloužení časové řady. Metodologický postup práce může být aplikován i na další skupiny států v jiných částech světa. Práce má své limity, jako je například využívání zjednodušených předpokladů nebo možnost částečného časového nesouladu dopadu státního zadlužení do životní úrovně obyvatel. Přesto práce přináší komplexní a ucelený přehled zkoumané problematiky s konkrétními závěry v oblasti dopadu zadlužení v jednotlivých státech Visegradské čtyřky. Tyto závěry mohou být využity např. jako podklad v rámci rozhodování o způsobu řízení státního zadlužení. Mimo to mohou mít také celospolečenský přínos, pokud dopomohou reálnému zvýšení životní úrovně obyvatel.

7 Seznam použitých zdrojů

ALI, Trabelsi Mohamed. *The impact of the sovereign debt crisis on the Eurozone countries.* Procedia-Social and Behavioral Sciences. 2012, 62: 424-430. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.09.069>

Attah-Botchwey, Edward, et al. *Public Debt and Human Development in Africa: Is Economic Growth a game changer?* [online]. 2022 [cit. 2023-01-09]. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/362242382>

BEDNÁŘOVÁ, Pavla, et al. *Fiskální pozice zemí eurozóny pod vlivem světové hospodářské krize.* Současná Evropa, 2011, 2011.1: 17-31. Dostupné z: https://wep.vse.cz/artkey/sev-201101-0002_Fiskalni-pozice-zemi-eurozony-pod-vlivem-svetove-hospodarske-krize.php

BERGMAN, U. Michael; HUTCHISON, Michael M.; JENSEN, Svend E. Hougaard. *Promoting sustainable public finances in the European Union: The role of fiscal rules and government efficiency.* European Journal of Political Economy. 2016, 44: 1-19. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2016.04.005>

BIRČIAKOVÁ, Nad'a, et al. *Determinants of Czech Inhabitants' Living Standards.* Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis, 2015, 63.6: 1839-1845. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.11118/actaun201563061839>

CZECH, Katarzyna, et al. *Shaking stability: COVID-19 impact on the Visegrad Group countries' financial markets.* Sustainability, 2020, 12.15: 6282. Dostupné z: <https://doi.org/10.3390/su12156282>

ČNB, Česká národní banka. *Deset let od eskalace dluhové krize eurozóny* [online]. 2023, [cit. 2023-01-09]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/cnblog/Deset-let-od-eskalace-dluhove-krize-eurozony/

ČNB, Česká národní banka. *Pakt stability a růstu* [online]. 2023, [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni-vztahy/hospodarska-a-menova-politika-v-eu/-pakt-stability-a-rustu/

ČSÚ, Český statistický úřad. *Inflace, spotřebitelské ceny* [online]. 2023, [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/inflace_spotrebitelske_ceny

ČSÚ, Český statistický úřad. *HDP, národní účty* [online]. 2023, [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/hdp_narodni_ucty

DE GRAUWE, Paul. *Crisis in the eurozone and how to deal with it.* CEPS Policy Brief, 2010, 204. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/14551/>

DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize.* Praha: Nakladatelství CH Beck, 2008. 339 s. ISBN 978-80-7400-075-1.

Eurostat. *General government gross debt* [online]. 2023, [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/SDG_17_40__custom_5442233/default/table?lang=en

Eurostat. *Structure of government debt* [online]. 2023, [cit. 2023-02-12]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Structure_of_government_debt

HELLIWELL, John F., et al. The state of world happiness. *World happiness report*, 2012, 10-57.

JEDLIČKA, Jan; KOTIAN, Juraj; MÜNZ, Rainer. *Visegrad Four-10 years of EU membership.* Erste Group Research CEE Special Report, 2014, 23: 1-23.

KISS, L., et al. *The economic development of the Visegrad Four in the last 15 years in the European Union.* The Romanian Economic Journal, 2018, 21.67: 52-62.

Komerční banka, a.s. *Spořicí státní dluhopisy* [online]. 2023, [cit. 2022-11-10]. Dostupné z: <https://www.kb.cz/cs/obcane/investice/ostatni-investice/sporici-statni-dluhopisy>

Komerční banka, a.s. *Státní dluh* [online]. 2023, [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://www.kb.cz/cs/podpora/slovník/vyrazy-zacinajici-na-s/statni-dluh>

KRASON, S. M. A. “*Better Life Index*” that Ignores What Makes for a Better Life. *Crisis Magazine*, 2014. Dostupné z: <https://doi.org/10.3390/su11184868>

KUBISZEWSKI, Ida, et al. Beyond GDP: *Measuring and achieving global genuine progress.* *Ecological economics*, 2013, 93: 57-68. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2013.04.019>

MALINOWSKI, Mariusz. The standard of living of inhabitants and the scientific and technological potential in selected European Union regions. Malta: University of Piraeus, 2021. Dostupné z: <https://www.um.edu.mt/library/oar/handle/123456789/82621>

MAREŠ, Jiří. *Problémy s pojetím pojmu „kvalita života“ a jeho definováním. Kvalita života u dětí a dospívajících*, 2006, s. 225. ISBN 80-86633-65-9.

MFČR, Ministerstvo financí ČR. *Definice a měření* [online]. 2016, [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/zakladni-informace/definice-a-mereni>

MFČR, Ministerstvo financí ČR. *Čtvrtletní zpráva o řízení státního dluhu ČR za 1. až 3. čtvrtletí 2022* [online]. 2022, [cit. 2023-01-15]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2022/ctvrtletni-zprava-o-rizeni-statniho-dluh-49072/>

MFČR, Ministerstvo financí ČR. *Finanční nástroje* [online]. 2022, [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/zakladni-informace/financni-nastroje>

MFČR, Ministerstvo financí ČR. *Rating* [online]. 2023, [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/zakladni-informace/rating>

MFČR, Ministerstvo financí ČR. *Struktura a vývoj státního dluhu* [online]. 2023, [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/statistiky/struktura-a-vyvoj-statniho-dluhu/>

MFČR, Ministerstvo financí ČR. *Vládní dluh, vládní deficit, státní dluh, deficit státního rozpočtu* [online]. 2006, [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2006/2006-10-13-tiskova-zprava-5819-5819>

MEZNI, Mohamed; DJEBALI, Nesrine. *External Debt and Human Development Index: MENA Region Case* [online]. 2022 [cit.2023-03-20]. Dostupné z: https://assets.researchsquare.com/files/rs-650276/v1_covered.pdf?c=1656614810

MPSV, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Základní informace o MOP* [online]. 2020, [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-informace-o-mop>

OECD, Organization for Economic Co-operation and Development. *Better Life Index* [online]. 2023 [cit.2023-03-18]. Dostupné z: <https://www.oecdbetterlifeindex.org/#/44355545545>

OECD, Organization for Economic Co-operation and Development. *General government debt* [online]. 2023 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/gga/general-government-debt.htm>

OECD, Organization for Economic Co-operation and Development. *Happiness* [online]. 2023 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/general/focus/happinessis.htm>

OECD, Organization for Economic Co-operation and Development. *Human Development Index* [online]. 2009 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/general/searchresults/?q=HDI&cx=012432601748511391518:xzeadub0b0a&cof=FORID:11&ie=UTF-8>

OPP, Christian C.; OPP, Marcus M.; HARRIS, Milton. Rating agencies in the face of regulation. *Journal of financial Economics*, 2013, 108.1: 46-61. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2012.10.011>

ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN: 978-80-7380-506-7

PETERSON, Peter G. Peter G. Peterson Foundation. *The Fiscal & Economic Impact of the national debt*. 2023. Dostupné z: <https://www.pgpf.org/the-fiscal-and-economic-challenge/fiscal-and-economic-impact>

Raiffeisenbank, a.s. *Státní pokladniční poukázky* [online]. 2023, [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.rb.cz/osobni/zhodnoceni-uspor/uzitecne-informace/financni-trhy/statni-pokladnicni-poukazky>

SALMON, Jack; DE RUGY, Veronique. *Debt and Growth: A Decade of Studies*. *Mercatus Research Paper*, 2020. Dostupné z: <https://www.mercatus.org/research/policy-briefs/debt-and-growth-decade-studies>

SMRČKA, Luboš, et al. *Debt in Relation to the Standard of Living Enjoyed by the Population of Developed Countries*. *Prague economic papers*, 2014, 23.1: 84-107.

STIGLITZ, J.; SEN, A.; FITOUSSI, J. P. *The commission on the measurement of economic performance and social progress (CMEPSP)*. A commission on French governments' initiative, 2008.

SVOBODOVÁ, Lenka. Kvalita života. ŠUBRT, J. a kol.: *Soudobá sociologie III. Diagnózy soudobých společností*. Praha: Univerzita Karlova. Nakladatelství Karolinum. ss, 2008, 122-141. ISBN 978-80-246-1486-1

UNDP, United Nations Development Programme, *Human Development Index* [online]. 2023 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>

UNDP, United Nations Development Programme, *Human Development Insights* [online]. 2023 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://hdr.undp.org/data-center/country-insights#/ranks>

UNDP, United Nations Development Programme. *Latest Human Development composite indices tables* [online]. 2023 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://hdr.undp.org/data-center/documentation-and-downloads>

UNDP, United Nations Development Programme. *The Subnational Human Development Index: Moving beyond country-level averages* [online]. 2018 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://hdr.undp.org/content/subnational-human-development-index-moving-beyond-country-level-averages>

UNDP, United Nations Development Programme. *International Migrants' Day Event: Exploring migration and human security* [online]. 2022 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://hdr.undp.org/content/international-migrants-day-event-exploring-migration-and-human-security>

WPR, World Population Review. *Happiest Countries in the World 2023* [online]. 2023, [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/happiest-countries-in-the-world>

WHR, World Happiness Report. *World Happiness Report* [online], 2023 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://worldhappiness.report/>

ZAGHDOUDI, Khemais, et al. *Is the relationship between external debt and human development non-linear? A PSTR approach for developing countries*. *Economics Bulletin* [online]. 2018 [cit. 2022-11-10], 38.4: 2194-2216. Dostupné z: <http://www.accessecon.com/Pubs/EB/2018/Volume38/EB-18-V38-I4-P201.pdf>

Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla). In: *Sbírka zákonů*. 21.07.2000. ISSN 1211-1244.

ZBRÁNKOVÁ, Magdalena. *Možnosti měření blahobytu společnosti*. Liberec: Technická univerzita v Liberci 2014, RELIK 2014.

8 Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk

8.1 Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Struktura ukazatele HDI

8.2 Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Struktura státního dluhu ČR

Tabulka č. 2: Klasifikace lidského rozvoje dle HDI

Tabulka č. 3: Vládní dluh (Gross Government debt) v % HDP

Tabulka č. 4: Human Development Index (HDI)

Tabulka č. 5: Lineární regresní model – ČR

Tabulka č. 6: Lineární regresní model – Maďarsko

Tabulka č. 7: Lineární regresní model – Polsko

Tabulka č. 8: Lineární regresní model – Slovensko

Tabulka č. 9: Porovnání výsledku lineární regrese – V4

8.3 Seznam grafů

Graf č. 1: Vývoj státního zadlužení

Graf č. 2: Vývoj HDP per capita v ČR

Graf č. 3: Vývoj zadlužení vládního sektoru ve státech V4

Graf č. 4: Vývoj vládních dluhů vybraných zemí EU v % k HDP 2011-2021

Graf č. 5: Komparace států V4 v rámci HDI

Graf č. 6: Graf lineárního regresního modelu – ČR

Graf č. 7: Graf lineárního regresního modelu – Maďarsko

Graf č. 8: Graf lineárního regresního modelu – Polsko

Graf č. 9: Graf lineárního regresního modelu – ČR

Graf č. 10: Vývoj vládního dluhu v ČR v letech 2001-2021

Graf č. 11: Vývoj vládního dluhu na Slovensku v letech 2001- 2021

Graf č. 12: Vývoj vládního dluhu v Polsku v letech 2001 – 2021

Graf č. 13: Vývoj vládního dluhu v Maďarsku v letech 2001 – 2021

Graf č. 14: Vývoj vládních dluhů ve státech V4 a EU

Graf č. 15: Vládní dluh podle subsektorů (v % HDP, za rok 2021)

Graf č. 16: Vládní dluh podle podílu dluhových instrumentů (za rok 2021)

Graf č. 17: Vládní dluh podle podílu sektoru věřitelů (za rok 2021)

Graf č. 18: Státní zadlužení států OECD

Graf č. 19: Vývoj Ø vládních dluhů u států PIGS, V4 a EU